Sista dansen i Höllviken

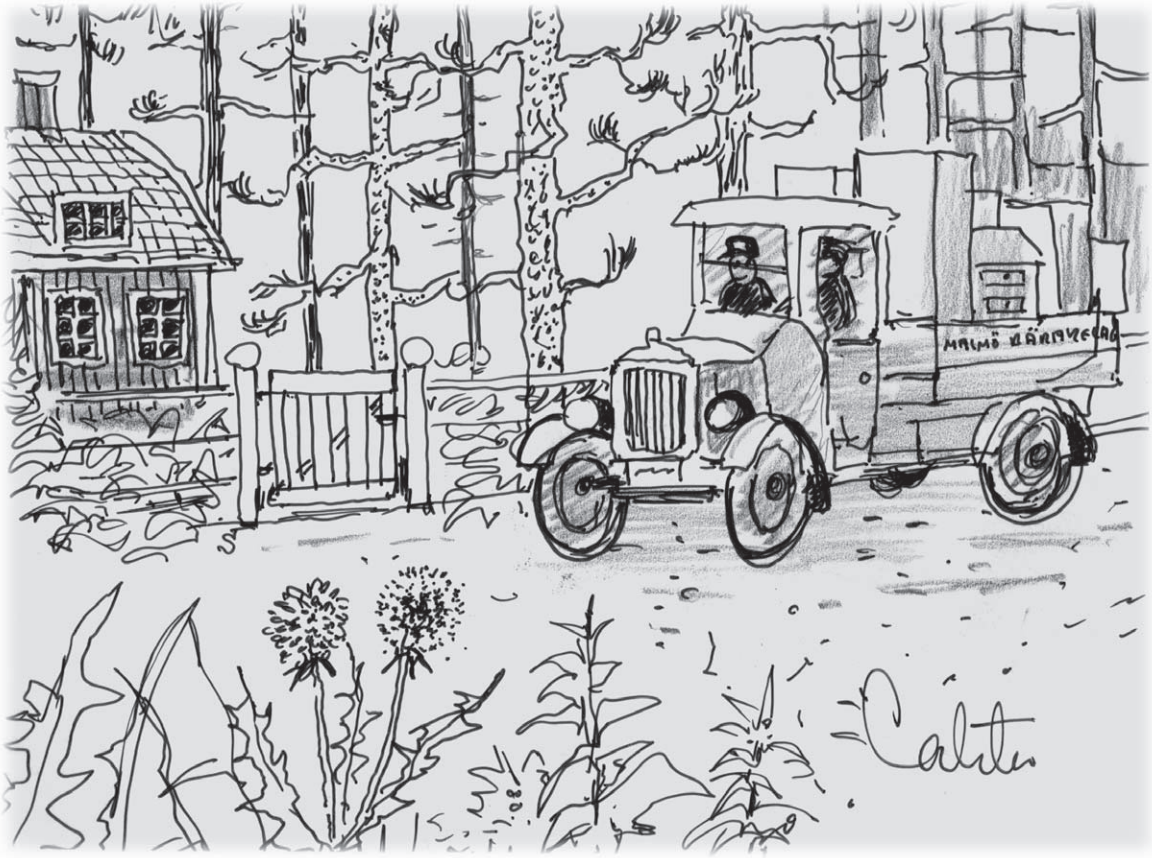

Sommarminnen 1931-39
av Anders Carlsten

Callunas Minnesbilder

Anders Carlsten

Sista dansen i Höllviken

Sommarminnen 1931-39

Kulturföreningen Calluna

då och nu på Ljungen

© Copyright Anders Carlsten och Calluna

Grafisk form: Christian Kindblad

ISBN 91-973465-1-9

Förord

Kulturföreningen Calluna lägger ett nytt blad till sin snart femåriga historia. I en ny serie böcker ”Minnesbilder” ger vi utrymme i vår utgivning för Anders Carlsten, erfaren skribent och tecknare att komma med ett eget manuskript.

Föreningen har arbetat fram den bästa tryck- och bildmässiga utformningen och står även som garant för utgivningen.

Anders Carlstens minnen och berättelser utgör en stimulerande och trevlig läsning som ger en inblick i en trygg och privilegierad pojkvärld under åren före kriget. Eftersom Höllviken på den tiden inte var så föränderligt som nu, kan man mycket väl känna igen sig även om man upplevt Höllviken under senare decennier.

Nu när du håller boken i din hand, önskar vi trevlig läsning!

Höllviken i december 1999

Kulturföreningen Calluna

Till Läsaren

Den här boken handlar om Höllviken – och mig – under 30-talet. Vi är ungefär jämngamla och passerar tillsammans under berättelsens gång pojkåren och slyngelåren för att till slut hamna i övre tonåren.

En del av vad som här berättas har tidigare stått att läsa i Sydsvenskan, vari jag under ca femton år tecknat och kåserat. Kanske en och annan läsare träffar på gamla bekanta i text och bild. Måtte det i så fall bli ett kärt återseende och inte något ”vafan ska jag nu behöva läsa det här *igen*”. Det går också att konsumera alstret som ett slags föreställning – en opera buffa – i två akter med mellanspel i Limhamn.

Första akten (får vi väl då säga) börjar när jag är tio år och ägnas åt pojkårens förströelser med stridsvagnsbyggen, fotboll, knivspel och bumerangövningar. Scenen är förstås Höllviken under sina slyngelår, ett slags sydskånskt Klondyke i byggeribranschen, och med en markägare i rollen som gnetig bov och pågajägare. Därutöver figurerar andra ortens yrkesutövare i stil med handlare, fiskare, stinsar, cykelreparatörer, frisörer och korvgubbar. Från egen fatabur bidrar jag med ett stycke tjocka släkten.

Andra akten begynner med den sommar då jag fyllt femton år och första gången i mitt liv får närkontakt av första graden med flickor, tidigare under min levnad varelser från en annan planet. Och ”finns det flickor, ja, då finns det kyssar”, varom ett och annat handlar i denna akt. Men några sexorgier blir det inte tal om, detta är en anständig bok.

Akten går så mot finalen med de två dansbanorna som skådeplats och avslutas stilenligt med att jag – elva dagar före krigsutbrottet – dansar min sista dans på Höllvikens dansbana.

Men genom hela skildringen lever och andas – hoppas jag – *Höllviken*, detta underbara trettiotalets Höllviken med sin sparsamma bebyggelse, sina talldungar och sin väldiga ljunghed som i ännu orört majestät bredde ut sig mellan de två haven.

Falsterbo i augusti 1999

Anders Carlsten.

Till minnet av mina Föräldrar
– och Mormor

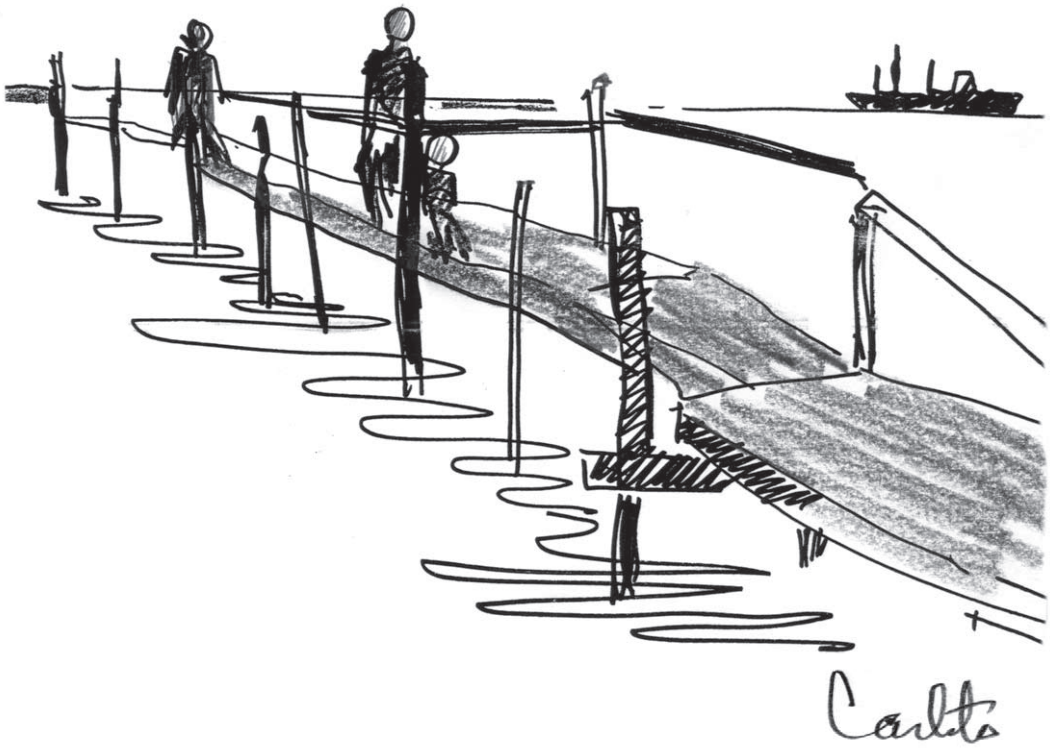

Du kom från tåget, gick i junikvällen
en väg som du i drömmen ofta gått,
och blyg du återsåg din sommars ställen
fast allting syntes magert, kallt och smått.
Du hade växt en tum. Din premiebok
vars klotband fuktades en smul av handen
var som ett kvitto: Du var mera klok
än sist och mer dresserad nu i anden.
Du gick en smula främmande, förtumlad
av kvällens ljus och luftens halt av salt,
och djupt i minnet malde än en mumlad
grammatika och gav sin ton åt allt.

Karl Asplund, Skolpojken vid stranden.

Preludium med maskrosor

Sommarflyttningen

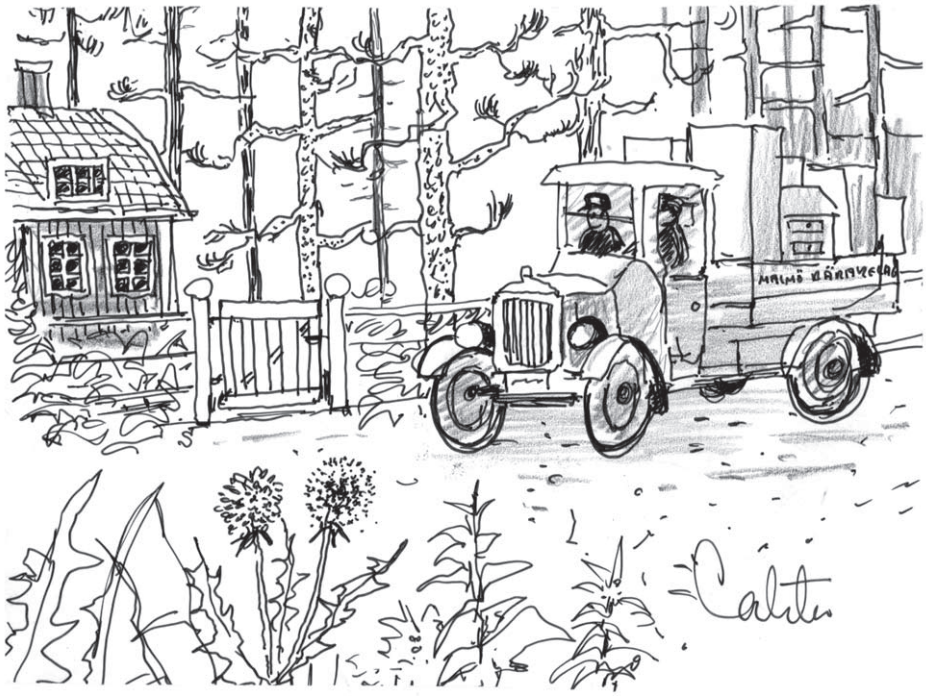

I min barndom flyttade familjen till landet i syrenernas tid och maskrosens månad, dvs strax efter skolornas avslutningsdag.

Det var Malmö Bärarelag som svarade för flyttningen, stöddiga mannar med en doft av hederlig svett och öl och därtill konjak när sådan beståtts jämte kaffe med dopp inför avfärden.

”Landet” var förstås något ställe på Näset, i förstone Höllviken eller Ljunghusen och mestadels nytt för säsongen. För på den tiden – det var begynnande – 30-tal kunde man hyra sommarställe lite varstans och till överkomligt pris. En villa, lagom stor för en familj som vår med föräldrar, fyra pojkar, en mormor och ett hembiträde kostade 400 kr att hyra för en sommar.

Och så gav sig flyttlasset i väg med allt vad livet kunde kräva av bagage såsom primuskök, husgeråd och kläder, men därtill också möblemang. Ty husen hyrdes omöblerade.

Familjen följde efter per järnväg med avfärd från Malmö Västra, en station med förebådande feeling av sommarlov. Men något enstaka år fick man följa med i lastbilen och beundra den lätt konjaksdoftande chaufförens vana hantering av ratt, växelspak och ”kona”, det är kopplingspedalen. Han körde ett imponerande fordon med nästintill kedjedrift och kompakta däck, men i det stycket kan minnet svika mig, och jag vill inte vara påstridig…

Ett år, det var 1937, fick jag under färden ligga i turistsäng på flaket och läsa Borta med vinden, ny för säsongen. Jag hann med många sidor ty lastbilen förflyttade sig med värdig maklighet. I toppfart kom den upp i 30 km i timmen, och det tog en dryg timme till Höllviken. Jag tror rentav att Scarlett O´Hara hann bli nobbad av Ashley Wilkes.

Småningom blev allt inburet, familjen var på plats, och junisolen sänkte sig över den första aftonen i det nya hemmet (bildad anspelning på E G Geijer liksom ovan på Hj Gullberg…). ”Jungfrun” hade varit och handlat hos Joh Nilssons Eftr och vi bjöds sommarens första aftonmåltid. Till den fick vi ett underbart bröd av konstlös sydskånsk typ och därtill mjölk med generös gräddrand. Denna prisades belåtet, ty det var depressionstid och något av status att kunna äta fet mat, ett fenomen som skulle återkomma tio år senare, alltså under krigsåren på fyrtiotalet.

En annan njutning var att i skymningen få tända fotogenlampan och uppleva flydda tiders belysningsmiljö. Lampan hängde över matbordet och var ett underverk i gjutjärn, mjölkvit kupa och fotogenhus av mässing. Uppe i taket hängde sotspärren, en porslinskopp. Det var förstås Far som i egenskap av sakkunnig lyfte av lampglaset och tände veken, varefter lampan spred sitt milda sken över församlingen.

Och därute mörknade – om ock tveksamt – juninatten kring hus, tallar och dikesflora. Där stod maskrosorna och fröade av sig med skira parasoller, därmed förkunnande senvårens slut och sommarens inträde. Det var sommarlovens sommar, oändligt lång och med höstterminen i ett diffust fjärran, ungefär som ett hot från en avlägsen planet.

Och så somnade man in mellan svala lakan och stördes inte av turistsängens gnissel som snarast ledde tankarna till nerfärden på lastbilsflaket och den sköna Scarlett O´Hara.

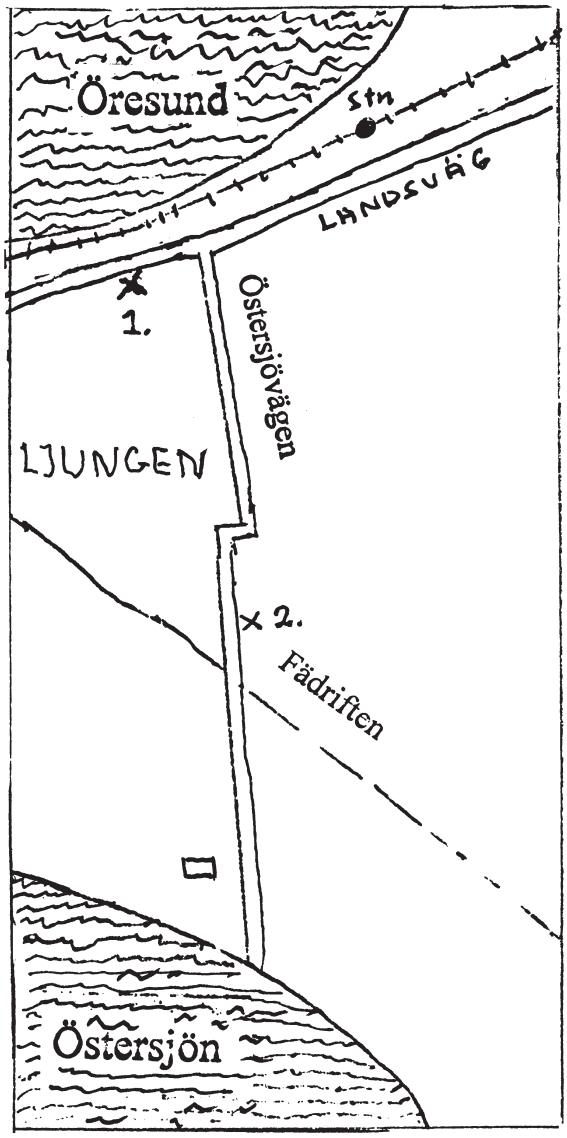

Med x1 är markerat vårt boende 1931/31 och med x2 1933.

Calth -96

Vid randen av Ljungen

Sir Richard och vi

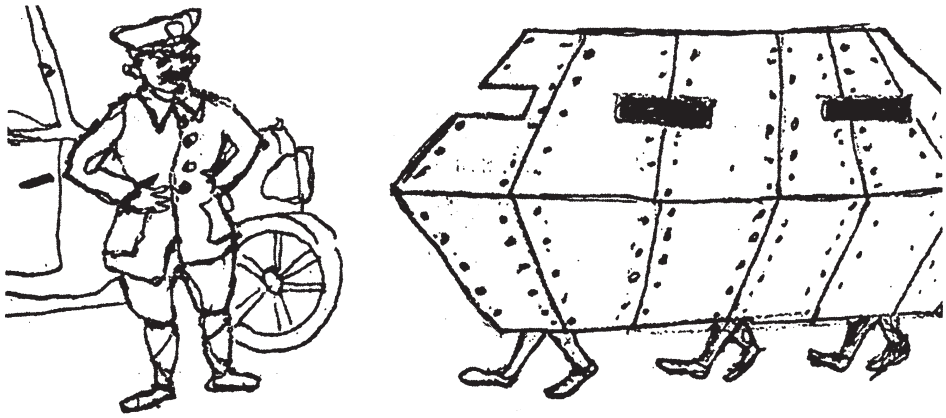

Ja nog är det vi, eller snarare våra fötter, som syns under den besynnerliga mackapären på teckningen ovan. Men han som står framför tingesten med händerna i sidorna är förvisso ingen ”Sir Richard”.

Nej, för oss var han bara en ny gubbajävel, en av de många som brukade dyka upp lite varstans i vårt liv med sitt VA GÖR NI DÄR PÅGAR? Hemma på Regementsgatan i Malmö hade vi ett praktexemplar i branschen, nämligen den legendariske kvarterspolisen Björk. Varför skulle vi nu behöva dras med *en till*?

Den här körde omkring i öppen bil ståtande i något slags polismössa och jagade oss varhelst vi framträdde med våra fotbollar, slangbellor och andra för pågar behövliga ting och hotade att ”lagföra” oss.

Och nu stod han där i vägen för vårt mästerverk och påstod att ”fordonet ej var besiktigat för färd å allmän väg” och genast skulle avföras till ljungheden Den jönsen!

Fordon och fordon ja. Det här var inget ”fordon” utan en s t r i d s v a g n byggd efter de ritningar som var årets sommaruppdrag för ”händigt folk” i tidningen ”Allers”. Denna hette mera högtidligt ”Allers Familj - Journal” och var ett slags bibel för tillvarons alla bysnillen i gestalt av pappslottsbyggare, lövsågningsgenier, dockteaterdirektörer och masonitkonstruktörer.

Varje sommar läste vi i Allers om tre unga gentlemäns äventyr. De hette Sir Richard, Spinken och Starke John och bekämpade i oförblommerad rasism allsköns avskum i exotiska trakter, jagande dem med olika tekniska hjälpmedel i stil med båtar, bilar och flygplan.

Och allt detta lät sig efter Allers ritningar byggas av läkt och masonit hemma på den egna täppan. Läsarna uppmanades att skicka in foton av sig själva och sina skapelser och kunde sen rentav belönas med ”D:r X-märket”, alla hemslöjdares serafimerorden.

En sommar (1927) hade vi ”filmat” Robinson Crusoe och hans äventyr, en annan sommar byggt en båt och en tredje (1929?) flygplanet Montezuma med namn efter aztekernas siste kejsare i Mexico.

Men allt det där gjordes f ö r e Höllvikentiden, närmare bestämt under åren på ”Villa Vallbo” med adress Glimmingegatan 19, Bellevue. Dit hade vi flyttat från Bergsgatan i Malmö, där jag föddes, och sedan min far – bara 30 år gammal – befordrats till chef för Kronans Droghandel i Malmö. Familjen hade kommit upp sig.

Och dessa år på ”Vallbo” var något av min barndoms ”guldålder”, den ålder då man, som Ovidius sjunger om, ”spontant och utan lagar eller hot om straff handlade riktigt och trofast”:

Aurea prima sata est aetas quae vindice nullo
sponte sua sine lege fidem rectumque colebat- - -

- - -lät det på det latin jag senare i livet lärde mig att skandera under lektor Birger Edmars älskvärda ledning. Men jag får själv stå för den äventyrligt fria översättningen

Arbetet med Montezuma leddes av Göte, vår några år äldre granne på Glimmingegatan, och han lät sig fotograferas bredvid underverket, skrudad i söndagshabit med nystruken skjorta och latinskolemössa med tre vita snodder. I förarkabinen skymtar en sidenkullad mössa vars bärare är skrivaren av dessa rader i sällskap med storebror Sven och några töser.

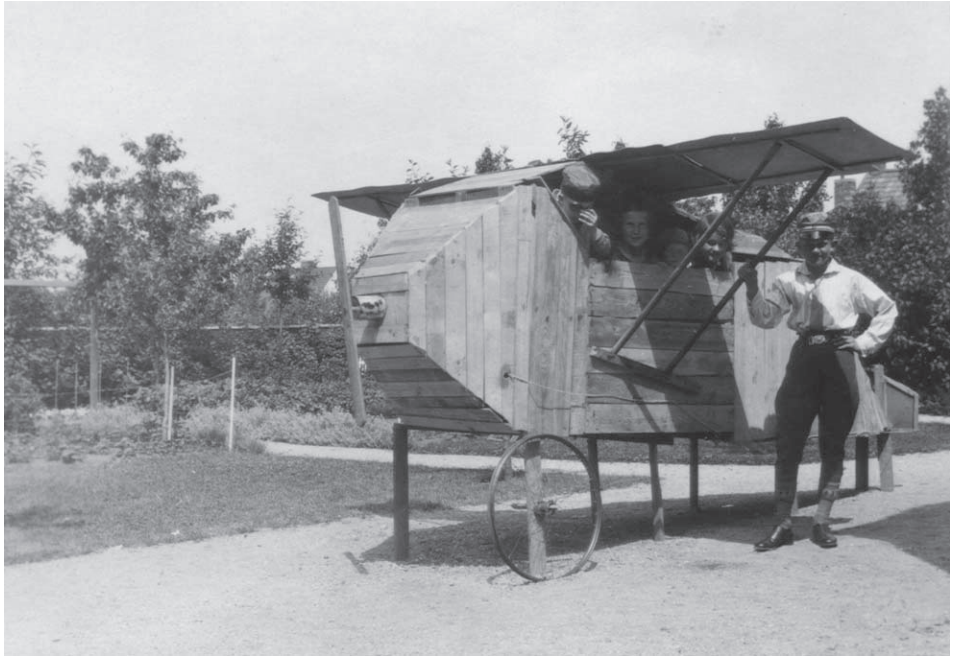

Huruvida Göte skickade in fotot till Allers och erövrade D:r X-märket vill jag låta vara osagt. Kanske avstod han med tanke på att planet syntes en aning ofullbordat med bara ett landningshjul…

Jag satte ju frågetecken för Montezumas byggnadsår, men att det v a r 1929 fick jag veta när jag råkade få tag på en Allers från 1931. Där fanns en notis med foto av ett *annat* Montezuma, byggt efter ritningar under sommarlovet 1929. Byggherren var från Sollefteå och belönades med D:r X-märket trots att hans flygplan inte hade några hjul alls.

Men nu var det alltså fråga om en stridsvagn och den byggde vi av masonitplattor och läkt som vår snälle far bestod oss. Den hade sina brister och saknade liksom Montezuma

hjul för att nu inte tala om larvfötter. Problemet löstes genom att vi framförde den som ett slags inverterad bärstol med bärarna i n n e i ”fordonet” (Se fig).

Därifrån kunde vi kika ut genom skottgluggar som vid behov bestyckades med luftgevär, laddade med kådiga tallknoppar och hämtade ur en aldrig sinande arsenal i detta furuparadis.

Och så gav vi oss ut på vår jungfrutur med Mästerverket, ut på Östersjövägen och mötte alltså vårt öde i denne pågajägare som brukade hålla till där och polisa sej vid ett campingläger vars mark han visst ägde. Givetvis borde vi ha öppnat eld med tallskotten men föredrog fegt nog att vända och larva hem med vår (och Sir Richards) stolta skapelse. Landsvägskriget var slut innan det ens hade börjat och vi fick i fortsättningen nöja oss med manövrer ute på Ljungen.

Men vem var ”vi” och vad var ”hem”? Jo, ”vi” var min storebror och jag med våra kompisar som bodde i grannskapet. Själva bodde vi i en villa på vad som idag kallas Hammartorpsvägen men som den gången inte var mycket mer än en stig längs nordkanten av den väldiga Ljungen.

Torp, förresten. Där låg mycket riktigt ett litet vitrappat klinehus – ett riktigt skånskt husmanshus – mitt emot villan som vi hyrde. Och i det huset bodde ett snällt gammalt folk med en vuxen dotter som bjöd oss pågar in på plättar, vilka hon gräddade i ett pannejärn på en vedeldad järnspis. Det var juli och det var hett och det var gott. Vi slukade girigt plättarna som fick avnjutas överströdda med knastrande strösocker men utan allt vad sylt heter, inte ens lingon. – Kunde detta hus ha varit Hammartorpet?

”Vårt” hus var en villa i två våningar och fattigt på bekvämligheter. Vi fick hämta vatten från en rickepump ett stycke från huset, och vi bröder hade i uppdrag att flera gånger om dan skvalpa hem en spann i en pinnavagn. Där stod den sen i köket och bjöd den törstige att dricka ur en bleckskopa. Och vi pågar tyckte att detta var ett lika hänförande sätt att släcka törsten på som från Malmö stads dricksfontäner. (Se foto s. 19)

Här ligger huset i all sin härlighet sådant det ter sig på ett foto från tiden, det är sommaren 1932, alltså året efter äventyret med stridsvagnen. Vi får ju dras med svart-

vit återgivning men i verkligheten var väggarna faluröda och husknutar och fönster vita.

Vit är också entrédörren med sitt rutformade fönster, och öppnar vi dörren kommer vi in i en liten förstuga med dörrar åt alla håll. Går vi till vänster kommer vi in i ett matrum under vars fönster barnförsamlingen sitter. Vidare åt vänster – men inte med på bilden – finns en veranda.

Bakom det högra fönstrets nerdragna rullgardiner kamperar familjens två äldsta pågar, tydligen nyss uppstigna. Under fönstren hänger blomlådor som tillverkats av fader Gotthard Carlsten i egen hög person. Hans hobbies var att snickra och fotografera varom både fotot i sig och blomlådorna bär vittne. Till fotots personer återkommer vi senare.

Familjen hade alltså hyrt detta hus för sommaren 1931 som blev vår första i Höllviken. På Anders Olsvägen bodde våra kompisar – Bertil, Jotte, Lennart och ”Fiddelej” – varav den sist nämnde fått sitt smeknamn efter en visa han ständigt gnolade på: – Fideliddelej, fiddeliddelej, fiddelidde, fiddelidde, fiddeliddeleeej – mycket anslående och hörvärd och härmande en fiol. Till Anders Olsvägen gick vi varje morgon för att spela kniv.

Tillsammans hade vi inlett ett långtidssparande i av Sparbanken Bikupan skänkta sparbössor. De var av papp och såg ut som den tidens syltburkar, men locket var för-

utseende nog fastklistrat och försett med springa som skulle tvinga slantarna ner i bössan i enkelriktad trafik. . .

Gåvan överlämnades avslutningsdagen på Pildammsskolan tillsammans med tidningen ”Lyckoslanten” och uppmaningar att leva som präktiga Spara – en seriefigur – och undfly den förfärliga Slösa. Samma sa vår strängt moraliska fröken Nilsson, och vi lämnade skolan fyllda av goda föresatser.

Och så började vi spara i syltburkarna. Vårt sparmål var att få ihop medel till den där stridsvagnen jag berättat om. Men det gick trögt och efter fjorton dar bröt vi upp sparbössorna och förslösade innehållet på läsk och godis. Stationskiosken hade fått in förföriska nyheter i stil med sportkola (s.k. ”mellanfläsk”) och chokladbullar med gräddskum. De såg på pricken ut som de rostiga tunnorna med vägsalt längs Östersjövägen.

Själv hade jag fått ihop 65 öre, mitt livs hittills största förmögenhet, och nu gick den upp i gräddskum och annan onyttighet. Däråt log Slösa i förvissning om att hon och jag inlett ett livslångt förhållande.

Sommarsöndag 1932

Vi återvänder till fotot av villan vid ”Hammartorpsvägen” (läs stigen) och förstorar barnskaran framför huset.

Den består av de fyra bröderna Carlsten jämte kusin Märta Kock (sedan gift Nilsson). Kusin Märta är ingen tillfällig söndagsgäst utan bor i husets andra våning med sina föräldrar, Edvard och Magdalena Kock, min mors yngre syster och allas vår Moster Magda. Edvard jobbar på Cementa men är också egen företagare och grossist i sybehörsbranschen. Hemma på Rönneholmsvägen håller han sitt lager, en för oss pågar fascinerande samling av spektakulära föremål.

Morbror Edvard är en för samvaron viktig person, för han kör egen bil och transporterar sig och vår far till och från jobbet i Malmö. Bilen är numera av märket Chevrolet, men dess föregångare var en Overland med sufflett och flaxande celluloidrutor. Den fick vevas igång.

Familjen har alltså återvänt till Hammartorpsvägen sommaren 1932, och på fotot poserar den yngre generationen i huset. Som alltid är det fader Gotthard Carlsten själv som hanterar kameran, en ”Stölma” från Stöltens på Gustav Adolfs torg i Malmö.

Från vänster skådas Sven 13 år, Nils 3 år, Anders 11 år och Lars 6 år. Och –som sagt – kusin Märta boende på andra våningen med sina föräldrar.

Det är söndagsmorgon och alla är helgriggade med Sven och mej vattenkammade och uppsträckta i nystruken skjorta med slips under slipovern (en tidens uniform för herrar i vår ålder) och så förstås golfbrallor. Småsyskonen har småsyskonkläder och kusin Märta söndagsklänning.

Söndagsmorgon alltså, och vad kan vi då ha för gärningar framför oss? Ja, inte for vi till kyrkan likt den präktiga familjen i *Sörgården* vår läsebok i Pildammsskolan, ty föräldrarna var föga kyrksamma.

I stället väntar den långa, långa vandringen på Östersjövägen ner till badet i Kämpinge. Vardagar badades i närliggande Öresund. Nere på stranden uppträdde föräldrarna i mondäna bad-d r ä k t e r, far också, ty på den tiden dög det alls inte för herrarna att bara komma i badbyxor. Very shocking!

För att ge habiten en smula sportig touch var den sydd som en brottardräkt. Och vi pågar tyckte oss i far se något av Johan Richtoff, vår hjälte i backhammerbranschen, han som snart skulle låta sig förnimmas som guldmedaljör i Los Angelesolympiaden.

Efter badet vandrade vi hem igen för att så småningom äta söndagsmiddag, kanske någon stek från slaktare Lethin på torget. Han var förresten kund till vår morbror Axel som sålde butiksinredningar för charkuterier i sin ”Axel Carlssons maskinaffär” mitt emot Latinskolan.

Nästa nummer i söndagsprogrammet var Höllvikens dansbana, och där var vi på plats redan när orkestern började stämma sina instrument, alltmedan junisolen dröjande sänkte sin röda jätteskiva under Öresundshorisonten.

Och så drog bandet i gång sitt öppningsnummer, en rivande marsch som fick töserna att snurra runt på dansgolvet i vad som kallades en ”köra”. Denna och följande två danser krävde inga biljetter, det gällde att locka upp folket på banan. Sen sattes en biljettvakt i porten till paradiset och varje dans kostade 15 öre eller något i den stilen.

Vi pågar dansade förstås inte (ännu…) utan ställde oss bakom den inglasade orkesterburen och begapade musikanternas prestationer. Och lyssnade till dagens örhängen i stil med *När det våras ibland bergen* (till vilken vi höll oss med egen skabrös text) och *Kan du vissla Johanna*, annat att förtiga.

Men kvällen gick och avslutades med dagens clou, varsin jättekorv från Kruses vagn intill entrén. Den kostade 25 öre med brödskalk till och rikligt med Möllers senap (som lagad på nyskördad vara fick ögonen att tåras, en njutning). Trots korvarnas bamseformat var vi på pågars vis alltfort hungriga när vi lunkade hemåt. Men ingen fara! Där hemma väntade bredda smörgåsar och mjölk med gräddrand. Vi var (som Piraten) vanartiga söner till goda föräldrar

Näsetbadliv på 90-talet

Som en kontrast till vad som nyss berättats om badutstyrsel och vanor på 30-talet visas här ett par snapshots från strandlivet på 90-talet. De är diskret uppfångade i skyddet av en sanddyn och visar att:

1) *inte ens damerna längre avkrävs hel baddräkt*
2) *mycket går igen genom tiderna, bl a första doppets fasa*
3) *umgänget mellan generationerna har blivit friare*

Vardagsgärningar

När vi ätit frukost hade broder Sven och jag att vanka till stationen och hämta tidning och post, Ja, den kallades station men var egentligen ännu bara en hållplats

Där härskade en folkilsken stins som motvilligt lämnade ut det begärda från sin lucka. I vår ålder var man egentligen tämligen likgiltig för dagspressen, men en och annan nyhet trängde i alla fall ner till vår värld.

Vi hade t ex inte kunnat undgå att märka Kreugerkraschen på förvåren, och dess följder lät sig förnimmas också i vår lilla sommaridyll. Dels lyssnade vi på de vuxnas

snack, dels gjorde vi egna iakttagelser. Den lustjakt i mahogny som förra sommaren brukat ligga ute på redden i Öresund var borta, liksom den lilla jollen vid strandbryggan. Borta med Kreuger! fick vi höra.

Givetvis trängde också sportnyheterna ner till oss, inte minst rapporterna från Olympiska spelen i Los Angeles. Redan på hemvägen från stationen slog vi förväntansfullt upp tidningen och kunde sen fröjda oss åt dagens svenska medaljskörd.

Våra hjältar hette Spänst-Svensson (silver i tresteg), Johan Richtoff, Calle Westergren och Ivar Johansson (guld i brottning), Johan Gabriel Oxenstierna (guld i modern femkamp) och Bertil Rönnmark (guld i skytte). Denne Rönnmark var förresten apotekare och kund till far som chefade över Kronans Droghandel i f d Husarkasernen på Regementsgatan.

Vi blev så tända på olympiska spelen att Sven, min uppfinningsrike storebror, på en jättepappskiva fick ihop en egen spelplan med rutor i stil med Monopol och pjäser som föreställde tävlande och kunde förflyttas med hjälp av spelkortsvalörer. Med det spelet kunde vi och våra kompisar häcka timvis i en berså

Som springpojkar i familjens tjänst kom vi i kontakt med ortens handlare och hade också egna ärenden till kiosker som sålde gotter och läsk. Oftast var det fråga om stationskiosken med rikt utbud av tidens underverk i stil med sportkola, kärnkola, Ljungs chokladrutor och annat liknande. Alla läskedryckers Rolls Royce var Pommac som kostade hela 25 öre flaskan till skillnad från hallonlemonad, citronlemonad, gravensteiner och annat enkelt fyle. Sådant fick man för 15 öre flaskan, dock ett respektabelt belopp.

Egentligen var det tidiga 30-talets Höllviken inget annat än ett slarvigt hopkok av nybyggda stugor och villor. Järnvägsstationen var klassad som hållplats (och skulle så förbli ända till 1944) och med en träbarack som stationsbyggnad. Huvudort för nejden var och förblev Fotevik med både telegraf och handelsbod och med en järnvägsstation i den ädla trappgavelstil, som Anders Österling besjunger i en dikt om Skånes härader: - - - och jaktskönt klinga åkerhönsens toner i aftonskimret över Skytts stationer

För i det stycket, föreställer jag mig, kan han knappast ha tänkt på Näsets stationer, där ljungpipare passar bättre än åkerhöns. Ja, liksom danskarna påstår att Asien börjar i Malmö kan vi på Näset påstå att Skåne, det riktiga och feta Skåne, börjar vid Fotevik.

Men det fanns åtminstone ett t o r g i Höllviken, och dit fick jag följa med min mor för att i en pinnavagn dra hem hennes påsar och kassar. Uppdraget var drägligt nog, ty på torget fanns stånd med leksaker, bl a båtar med endera segel eller fjädermotor. Och så kanske man fick chansen att få en glimt av h e n n e, hon den underbara med det långa blonda håret, en varelse i ett oåtkomligt fjärran.

Värre var det att dra till torgs i tvättärenden, dvs tvingas följa med och dra mangeln hos Joh. Nilssons Eftr. Jag slet, tyckte jag, som ett djur och jämförde mig i självömkan med den unge hjälten Albin Jentzel i Emelie Flygare-Carléns roman *Jungfrutornet*, han som av en tyrannisk styrman tvingades att pumpa till dess att blod började forsa ur hans näsa.

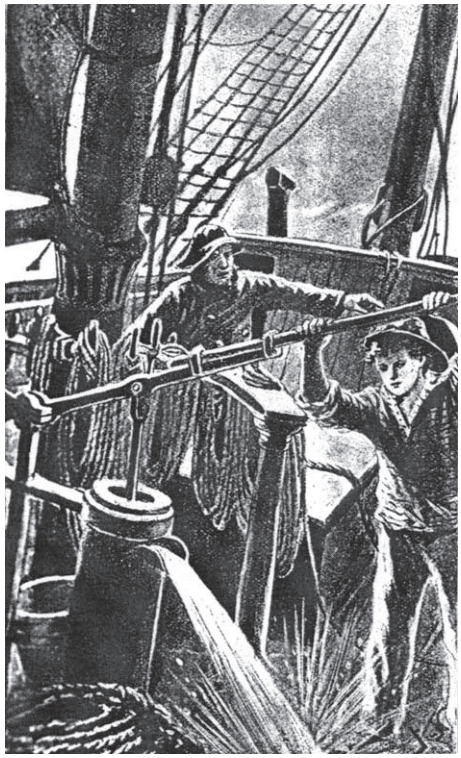

Jag påminde styrman mor om sådana faror, men hon lyssnade inte på det örat utan sa bara trankilt att jag skulle veva på och att jag var en latmask. Och det hade hon ju rätt i.

Ja, torget var – bortsett från mangeln – en underbar värld som lät oss uppleva säsongens primörer i stil med nypotatis, jordgubbar och spetskål. Ack, de kåldolmarna, de kåldolmarna!

Mot slutet av sommaren torgdebuterade augustipäronen och de där sötsura äpplena som vi kallade ”transparangblansch”; och så förstås kantareller och blåbär, vars åsyn fick ”Fidelejs” morsa att med sin basröst utbrista i ett: – Ou du, blåbär! – ett utrop som blev bevingat ord i vår familj och lät sig höras närhelst dessa skogens älskvärda frukter kom på bordet att jämte mjölk avnjutas till efterrätt.

Något för oss själva att plocka bjöd inte vår karga ljunghed på, det skulle i så fall vara kråkbären som för oss pågar i hungerns stund till nöds kunde vikariera för blåbär. För övrigt fick vi dra till torgs och inhandla vad vi åstundade.

Men tillbaka till pinnavagnen, ett hjuldon med sin egen sommarhistoria. Den fanns med varje säsong, kanske inte samma vagn, ty den var förvisso utsatt för förslitning. Men det var med den som med bortgångna kungar: det kom alltid en ny.

I den drogs småsyskon och badgrejer till Östersjön om söndagarna, och – som sagt – mors tvätt till mangeln när så skulle vara. Men den fungerade också i våra lekar som

personbil, ambulans, brandbil och lastbil, ja allt vi kunde föreställa oss. När den skulle fungera som bil togs tistelstången bort och framhjulen styrdes med snören. Motor? Ja, det var en tjänstvillig kompis som sköt på därbak. Leve pinnavagnen!

Höllvikens centralort var alltså ännu Fotevik, och det mesta av handel och serviceverksamhet hade därför en dragning norrut. Vi måste t ex vandra långt med våra punkade cyklar för att kunna överlämna dem i cykelmakarens förfarna nävar.

Dit gick vi tämligen motvilligt, för dels var den långa vandringen tröttsam, dels var cykelmakaren, liksom stinsen, en argsint man som tycktes göra oss personligen ansvariga för att cyklarna punkat. Men han hade granna döttrar som på lördagskvällarna var en omsvärmad prydnad för dansbanan.

Mild till sinnes var däremot en av ortens frisörer som höll salong någonstans i centrum. Han var en blekfet, gleshårig man med rouge på läpparna och vita genombrutna sandaler som lät skymta fram elegant rödlackerade tånaglar… Han företrädde

s y n d e n i samhället, ty det ryktades att han under disken sålde g u m m i (en preventiv nödvändighet som jag senare hörde en mångbefaren skeppare i Skanör kalla ”kaddonger”). Vi var på ljusårs håll från RFSU och dess flåshurtiga propaganda i branschen.

Det ryktades mer om honom, och det var med största tvekan vår bigotta moder överlämnade våra kalufser i hans feta, välmanikyrerade händer. Men liksom cykelmakaren var han nästan ensam i sitt slag och vi måste däran.

Ensam i sitt slag var han också i sin egenskap av ortens arbiter elegantiarum och måste ha ekiperat sig i Malmö. För jag kan inte minnas att det i Höllviken på den tiden fanns någon affär där man kunde köpa kläder. Det skulle väl i så fall ha varit hos Joh. Nilssons Eftr. som ju var något av en lanthandel.

Men när vi i juni 1932 första gången för säsongen var på väg till huset på Hammartorpsvägen överraskades vi av att få se den pagodliknande Sommarboden stå färdig på sin plats i hörnet av Landsvägen och Östersjövägen. Den var en anläggning i sommargästernas smak, och vi skickades snart dit för att för någon krona köpa bomullsbadbyxor.

Och i Sommarbodens pågaparadis kunde vi också stå och drömma om att få köpa fotbollar, segelbåtar och krocketspel. Sommaren 1933 blev det dags för badmintonracketar och fjäderbollar.

Den 17 juni 1932 fyllde jag förresten 11 år och uppvaktades på morgonen med kaffe på sängen där jag låg i överslafen i vårt pojkrum. Jojon var ännu okänd i väntan på höstens stora jojofluga, men jag presentades i stället ett diabolospel, en liknande landsplåga från anno dazumal, närmare bestämt 1908. Kanske hade mor själv – då sextonårig – spelat det.

Hur som helst bestod det av en timglasformad gummitrissa som sattes i rotation av ett snöre mellan käppar. Jag fick också en bumerang av

trä, ett kastvapen som enligt utfästelserna skulle återvända till handen när man slungat iväg det.

Det där lät intressant och broder Sven och jag gick ut på Ljungen för att pröva. Men inte f-n kom den bumerangen tillbaka. Jag klagade för min fader när han på kvällen kom hem från jobbet. –Vi ska se, sa han och tog oss pågar och vapnet ut på fältet, där han vräkte i väg det med den vuxne mannens styrka.

Och NU kom bumerangen tillbaka! Det var bara våra snabba reflexer som fick oss att raskt böja oss ner och därmed förhindra dekapitering. Sen togs vapnet i beslag och jag såg det aldrig mer…

Jag fick också av min faster en fotboll, inköpt hos Skotte Jakobsson i Malmö, och den togs förstås omgående i bruk. Liksom allt annat förlades också bollsparkandet till den generösa ljungheden, och t o m Far nedlät sig till att tjonga i väg en lyra. Annars var det förstås broder Sven och jag och kompisarna från Anders Olsvägen som svarade för dribblandet . Men till midsommar kom ett oväntat nytillskott i bollsparkandet, nämligen en kille som med ”fästmö” tagit sig för att campa intill den unga tallskog som skilde oss från Anders Olsvägen.

Genom dess smala, glesa stammar vandrade vi för övrigt varje morgon för att hemma hos vännen (och skolkamraten på Pildammsskolan) Bertil Wahlström spela kniv med de andra kompisarna.

Spelet gick ut på att sätta kniven i marken efter en stigande svårighetsskala som började med enkelt kast från skaftet och sen kast med fattning i knivspetsen mot hakan, näsan och pannan. Vi brukade också spela ”Rike”, varvid ett avgränsat fält efterhand delades upp av två mot varandra tävlande knivkastare.

Lever sådana spel än i dag? Om inte har jag gjort en kulturhistorisk insats genom att beskriva dem.

Men vi glömmer den bollspelande camparen. Hans boende i tält med sin tös sågs förstås med ogillande av den då m y c k e t moraliska föräldragenerationen och uppfattades som skörlevnad eller liv i synd: - Ska verkligen sådant tillåtas? löd den indignerade frågan.

Men vi pågar aktade inte på detta utan accepterade gärna spel med den bollsugne ynglingen. Eftersom deltagarna bara bestod av oss två bröder och honom blev det inte tal om lagspel, utan vi skulle lägga straffar.

Och så placerades enligt tidens sed ett par mössor som ”målstolpar” och jag, ”superkeepern”, ställde mig mellan dem. Broder Sven inledde med ett lamt skott som jag lätt räddade. Sen blev det camparekillens tur och han vräkte iväg i en meterhög rökare mot min högra ”stolpe” och jag sträckte ut högerkardan för att stoppa den.

Och pang! – där bröts lillfingret av, och jag fick tas av plan för vård. På den tiden var det aldrig tal om att söka upp akuten, utan fingret försågs med våtvarmt omslag och fick läka bäst det kunde. Och det kunde det inte bättre än att jag sen dess dragits med ett deformerat lillfinger.

På tal om fotboll och midsommar firades denna i en stuga bortåt Östersjövägen av ett gäng från IFK Malmös fotbollslag. Det blev en- milt sagt – våt och ljudlig tillställning, kanske till tröst efter vårens nerflyttning från Allsvenskan 1931/32.

Här är torghandeln i full gång utanför Lethins. Från stånden såldes potatis, rotsaker och säsongens frukt och bär. I augusti – lagom till kräftskivorna – kom kantarellerna, ljuvliga att äta i smörstekt skick. Och priserna var låga under dessa depressionsår. Brännvinet – som dock inte saluförde på torget – kostade 3 kr litern på Systembolaget och 40 öre per snaps på krog. Och ännu 1934 fick far bara 25 öre kilot för sina äpplen från trädgården i Limhamn.

Ljungen

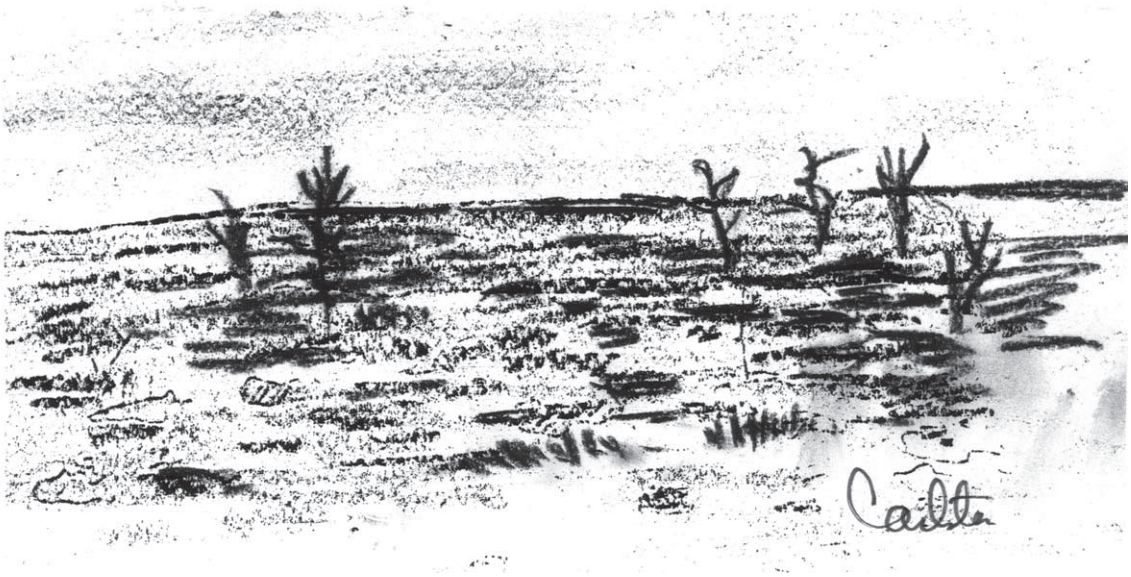

Söder om huset utbredde sig Ljungen, den riktiga Ljungen, sådan den tedde sig när Linné tog sig över den i juni 1749. Den sträckte sig i praktiskt taget orubbat majestät från Hammartorpsvägen ända ner till Kämpingebukten.

På Ljungen byggde vi en hydda uppe i en tall och därunder en ”hemlig” grotta. Men midsommaren 1932 kom med storm och ösregn och ödelade allt. Det var den midsommarnatten då någon vid tvåtiden försökte ta sig in i huset…

”Där e nån på köksfönstret, de e nog en tjuv!” fick far höra av uppskärrad hustru och gick dit för att kolla. Jodå, han fick se en hand på utsidan av rutan och begav sig med från ovan uppbådad morbror Edvard ut i ösregnet för att leta efter inkräktaren, i kvinnornas föreställning en slemmig skurk

Men utryckningspatrullen fann bara en berusad stackare som likt en förskrämd hare

tryckte under en buske och sa att han letade efter ett förföriskt fruntimmer som han träffat på ”Furet”. Han fick förstås löpa efter ett par milda förmaningar, något som förargade damerna därinne, vilka likt Herodias dotter krävde syndarens huvud på ett fat. (Ja, det var ju Johannes döparens dag). Men därav blev alltså intet.

Ljungen var förstås platsen för de flesta av våra gärningar, antingen vi nu skulle rasta Sir Richards stridsvagn, sparka boll, gräva grottor eller bygga hyddor. I en hög tall hängde vi upp en gunga i långa, långa rep och svingade oss fram och tillbaka i en hissnande pendelbana som slutade med ett högbågat längdhopp.

”Vem hoppar längst?” löd den ofrånkomliga utmaningen. Och så var tävlandet igång med olympiamedaljer, världsrekord och hela köret Leken var inte ofarlig men upptäcktes aldrig av föräldrarna lika litet som åtskilligt annat av vad som försiggick där ute på Ljungen. Det var bara bumerangen som blev konfiskerad.

Till skillnad från Linné visade vi föga intresse för Ljungens flora. En del arter kunde vi dock inte undgå att lägga märke till bl.a. kråkbär (som gick att äta), klockljung, harklöver, fetknopp och jordklöver. Kunskaper om sådant visade sig plötsligt och oväntat vara nyttiga för en av våra kompisar som kommit in på Malmö realskola med uppdrag att under sommarlovet samla och pressa 50 växter att visa upp för ”Pinke” Göransson, biologiadjunkten.

Men omedvetet söp vi in Ljungens atmosfär av sött doftande Calluna vulgaris, karaktärsarten på torra backar, och de sövande ångorna av pors på fuktigare ställen, där också den älskliga klockljungen höll till. Och så var det detta med barrdoften, denna furornas utandning av eteriska terpener, vars insats i doftsymfonin jag burit med mej genom åren: ”En dryck ur rymdens hälsobrunn”, säger Frans G Bengtsson i sin ”Elegi under furor”.

Ack, Höllviken, Höllviken, mina pojkårs Höllviken!

Ljungens växter markerade också tidens obönhörliga flykt mot sommarslut och läsårsbörjan. När ljungen började rodna, började också vår moders sommarlovsentusiasm att blekna. De mörknande kvällarna fick henne att tänka på stadslivets behag:

”Kunde det inte vara dags”, tyckte hon, ”att komma in till el-ljus, gasspis och badkar? ” Och började det inte rentav om kvällarna bli lite kusligt där ute på Ljungen?

Far hade köpt Harald Lindals nyutkomna *Ljungen genom tiderna* och med hjälp av den kunde hon få fart på fantasierna:

De kunna ej räknas, som skakats av frossa, när de befunnit sig ute på den vida heden och sett den blå skymningen nalkas med sin svepning. Med den kom Gya och - skräcken. .Då först blev Ljungen levande i all sin väldighet; det prasslade och snodde i snåren, och osynliga makter och farligheter drev sitt spel.

Hu, ja – och vem var Gya? Jo, det var hedens spöke som kunde antasta folk på väg till Falsterbo över Ljungen. Vi pågar höll oss med egna spöken bl a munkar från ett sägenomspunnet och apokryfiskt kloster nere vid Kämpingestranden. Det var vännen Allan D, broder Svens klasskamrat och bördig från trakten, som hade sådana skrönor att komma med.

Vi såg förstås aldrig till någon spökande munk men nöjde oss inte med detta, utan gestaltade själva ett exemplar. Det var Allan som hängde över sig ett tält och s k r e d högtidligt fram över Östersjövägen och försvann i ett dike.

Och detta framför en dam som ensam i mörkret var på väg norrut mot Landsvägen. Hennes förfärade skrän gick genom märg och ben och skall aldrig glömmas. – Men när vi frågade far, skeptikern, om spöken citerade han bara en vers ur *Bombi Bitt och jag*, årets litterära sensation:

Spöke finns de många
Somma går i lakan.
Alla går me bröånga.
Alla skräms me spisrakan.

Och det var h a n s uppfattning om Gya och allsköns spökande munkar.

De två haven

Liksom alla andra på Näset bodde vi mellan två hav: Öresund i norr och Östersjön i söder. Öresundsstranden låg i vårt fall bara ett stenkast från huset, och dit tog vi oss på en egen stig mellan tallarna, ett stråk som på ett ställe utvidgade sig till en glänta, där herrarna i huset brukade spela korrong (eller på franska Couronne) om kvällarna med oss pågar som åskådare.

Men på dagen fortsatte vi ner till vattnet för att bada och höll oss enligt order till det långgrunda partiet nära vattenbrynet. Där lärde jag mig själv att simma och sen blev vi djärvare. När jag kunde konsten, tog mej broder Sven med ut till de farliga zoner där vattnet blånade.

Detta hände först i juli 1932, och då vågade vi oss rentav på att simma ut till en segelbåt som brukade ligga förankrad därute med ett glatt sällskap ombord. Vi accepterades – inte minst av damerna – och fick stanna kvar på däck. Förmodligen uppfattades vi som rikemansbarn och skulle som sådana omhuldas. Hur som helst bjöds vi på fika och wienerbröd och – inte minst – på musik från resegrammofonen: *Titta in i min lilla kajuta, Varför försaka en enda liten stilla flört? Får jag bli din tangokavaljer?,* och hela köret av örhängen från tidigt 30-tal.

För övrigt var jag tokig i båtar efter att sommaren 1930 tillsammans med lillebror Lars – båda konvalescenter efter svår sjukdom – ha varit inackorderad i ett slags barnpensionat intill sjön Åsnen i Småland. Där fick vi dagligen ro i eka till badplatsen och dessutom göra utfärder i motorbåt bl a till fröknarna Stephens Torne, ett av familjegodsen.

Men i Höllviken fick jag nöja mej med att leva ut mina båtlustar med hjälp av modellbåtar och med dessa simturer ut till den gästvänliga segelbåten med grammofonmusiken

Dock fick vi faktiskt också tillgång till en eka och kunde en oförglömlig lördagskväll ta föräldrarna med oss på en stilla roddtur utanför Höllvikens dansbana vars pärlband av ljus speglades trolskt i det blanka vattnet. Och där norrut blinkade mera blygsamt ett och annat ljus från stugorna i Lilla Hammars fiskeläge. Och så tonade dansmusiken ut över vattenytan: - *Får jag bli din tangokavaljer? - - -*

Givetvis badade vi också tillsammans med gänget kring Sir Richards stridsvagn: Bertil, Lennart, ”Fiddelej” och de andra. Och då tävlade vi om att skaffa oss brunast ryggtavla, vilka bemödanden på den tiden försiggick utan hjälpande smörjmedel. Och så hoppade vi då och då ner i det föredömligt rena vattnet (ingen kanal på den tiden) och stannade kvar så länge att våra magra pågakroppar började skaka av köld.

Och när vi sen huttrande kom upp på stranden kunde vi oväntat få värmen tillbaka i skrovet av hett termoskaffe som någon nyss anländ morsa bringat med sig i sin korg. Fick man då också en bulle att sätta i sig var salighetens gräns uppnådd.

❧

Ja, så levdes livet vid Öresund, vårt vardagsvatten? Men hur var det med Östersjön, det andra havet? Jo, det hägrade i sin Kämpingebukt där nere i söder, avlägset mål för våra familjeutflykter om söndagarna..

Där låg det, väldigt och imponerande som Ljungen själv, och inbjöd nästan till för helgdagen passande andakt. Det var inte som Öresund ett trivialt och hemmavant stråk för färder till Köpenhamn utan ett främmande och s t o r t hav med vitare och bredare stränder och mäktigare vågor. Och så var det detta med raderna av ålapålar som sträckte sig kilometervis ut från stranden vittnande om kommande vardagsmödor med linor och bottengarn i ett ålamörker som i tid och gärning var fjärran från sommardagarnas dagdrönarliv...

Men allt sådant var oss alltjämt främmande och skulle så förbli ända tills vi sommaren 1933 flyttade längre söderut på Östersjövägen. Då var Öresundsepoken förbi, och Östersjön blev vårt sommarhav för återstående år i Höllviken, detta hav varom Far kunde bryta ut i verser ur Folkskolans läsebok:

Du blånande hav som mångtusende år mot Skandiens klippor har slagit - - -

- - - lät det med det högtidliga tillägget: ”Den e å kung Oscar”…

Östersjövägen

En söndag på Östersjövägen

”Den blyge Anders” har min goda moder antecknat på baksidan av fotot. Blyg? Nej, alls inte, jag är s u r.

Det är söndagsmorgon, och på fars order har jag klätt upp mej för att på värdigt sätt kunna hälsa väntade gäster till villan på Östersjövägen. Det är tjocka släkten med Farfar och Farmor i spetsen och därtill vår faster Ida Sandberg med maken Gotthard, konstnär och känd skånemålare av den goda årgång som också alstrat andra mästare i stil med Anders Olsson och Karl Enock Ohlsson. De har förstås barnen Karin och Bengt med sig men också ytterligare några släktingar som finns att skåda på gruppfotot s 46.

Normalt sett hade jag inget emot att klä upp mig, tvärtom, men nu är jag arg för att far – med tanke på den heta julidagen – anbefallt kortbyxor, medan jag själv hade tänkt mej en h e l t annan ekipering. Det är nämligen så att jag på vårkanten fått mitt livs första *långbyxor*, och skrudad i d e m hade jag tänkt blända dagens besökare.

Byxorna var som vanligt inhandlade hos E Ohlssons Beklädnad på Södra Förstadsgatan och företrädde dagens högsta mode: engelska brallor i grå flanell och med föredömligt generös byxvidd. I sådan nonchalant elegans uppträdde de unga snobbarna från Cambridge och Oxford hade jag fått veta av en klädmedveten kompis som bodde på Regementsgatan. Jag tror mej minnas att han kallade byxorna ”slacks”.

Ja, jäklar i det snuset! Och nu förtärs väl läsaren av längtan efter att få se hur byxorna egentligen såg ut. Därmed kan jag stå till tjänst ty de finns dokumenterade på ett foto från ett tillfälle då de kanske rentav gjorde sin jungfrufärd. Om nu detta uttryck kan tillåtas om byxor… Se ovan:

På fotot ses föräldrarna (längst till höger) posera framför kameran i sällskap med sönerna och Annie Petersson, maka till Waldemar P. (”farbror Walle”), en ungdomsvän till far. Han befinner sig bakom kameran. Sönerna är från vänster Lars, Sven, Nils och Anders.

Målet för utfärden ter sig intressant nog, ty det rör sig av allt att döma om någon av

Näsets stränder, förmodligen Höllvikens Öresundsstrand. Sällskapets lätta klädsel visar att årstiden är sommar och förmodligen just denna sommar 1933. Fotot inrymmer en del intressanta detaljer som kan vara värda att granskas närmare på förstoringen här bredvid Här framträder åter skrivarens vida flanellbyxor i all sin glans liksom Fars golfbyxor och baskermössa. Det var djärvt av en herre i hans generation att iföra sig denna mundering.

Och när han visade sig i den för min sjuke morbror Axel höll denne på att skratta ihjäl sig i förtid.

För oss pågar var golfbyxorna en gammal nyhet och plagg som vi debuterat i redan 1931 och då som pionjärer. Men därom har jag berättat på annat håll.

En intressant detalj på fotot är givetvis bilen, förmodligen en Buick eller annat gediget märke, ty farbror Walle var en välsituerad man. Framför fotsteget står lunchen och väntar i sina lådor.

Det var väl mor som stod för den detaljen, och i så fall är innehållet lika gediget som bilmärket: *Gubbens Kalassill,* matjessill, ansjovis, hummersallad, krustader, pastejer, köttbullar. Därtill en nubbe för herrarna, ty begreppet rattfylleri var ännu inte uppfunnet…

Men vi kommer ifrån vårt ämne, vi skulle ju tala om en söndag på Östersjövägen. Var på Östersjövägen? Ja, vi hade hyrt det underbara hus som visas på fotot, taget just denna julisöndag 1933. Fotografen är alltså gästande Gotthard Sandberg, min fasters make och känd och uppskattad skånemålare.

Var huset låg, och ligger än i dag, visas på kartskissen s 13, där läget är markerat med x2. Det ligger alltså strax söder om den vinklade sväng som då fanns på Östersjövägen och ganska nära Fädriften, på den tiden mera en tanke än en väg.

Huset känns lätt igen på grindstolparnas stora vita kulor, och jag tittar alltid kärleksfullt på det när jag kör förbi. Är rentav inte Mors blommiga gardiner kvar innanför verandafönstren?

Småningom anlände gästerna i bil från Falsterbo där familjen Sandberg hade en sommarstuga bakom tångvallen vid Kärleksstigen. Den finns dessbättre ännu kvar och påminner om när Gotthard Sandberg ledde Hermods sommarkurser i målning.

Här på Östersjövägen inleddes nu samvaron med kaffe och dopp till vuxenvärlden och sockerdricka (hurra!) till barnen. Från vilket kaktempel tilltugget anskaffats och vilka sorter som bjöds kan jag tyvärr inte redovisa för, men Höllvikenbutikerna lär ha haft mycket att komma med i den vägen.

Säkert har det i varje fall varit fråga om minst *sju sorters kakor* och kanske fler därtill med tanke på att kakglada tanter som Mor och faster Ida och Farmor var med i svängen. Kanske något i stil med vad Werner Aspenström (i *Bäcken* 1958) räknar upp från ett bröllop någonstans i Dalarna på tjugotalet:

Wienerkrans
Finbagarlöv
Sockerkaka
Gifflar
Sockerkringlor

Vaniljkrans
Rulltårta (”mullig med chokladsmet”)
Mjuk pepparkaka
Finska pinnar

”Ja, vassego o doppa”, trugades det nu, och kakmostrarna högg in. Sen blev det dags att motionera., och sällskapet tog sig ner till Kämpingebukten för att idka strandliv, t.o.m farföräldrarna.

Efter utståndna mödor kom sällskapet tillbaka och serverades middag i det gröna: - - - *här är gudagott att vaaara* - - - och så bjöd väl mor på någon stek att förgylla denna söndagsmåltid med.

Som sed var inleddes måltiden med ett smörgåsbord inrymmande sill och sur grädde och gräslök att motivera den sedvanliga måltidsnubben med. Och vad som kom i spetsglasen var som alltid på Fars bord överstebrännvin serverat från en immande (det fanns också is till punschen) halvliterskaraff med blommor och hjärtan i dalmålningsstil. Jag bevarar den alltjämt som ett kärt arvegods.

Så togs helan till *Helan går* och kanske också en liten halva till *Under Paris broaaar* - - - som farbror Gotthard Sandberg kunde ta upp som ett minne från ett Parisbesök. Han tog också upp sin Leica och förevigade sällskapet i denna glada stund sommaren 1933.

Och v e m sitter där?

Jo, från vänster till höger ses fader Gotthard Carlsten med sonen Sven och därefter fars kusin Stina (senare gift Warnholtz) samt hans syster Ida, vår faster. I högsätet på gaveln tronar som sig bör farfar Walfrid Karlsten (stavande namnet med K eftersom han enligt egen utsago ” inte ville gå omkring med WC i galoscherna”. . .). Så följer Alma Rosenlund, som är fars moster och Stinas mor, och till sist vår mormor Anna Carlsson bredvid farmor Emelie (”Immeli”).

Isad punsch sa jag, men den bjöds kanske inte vid detta tillfälle. Ty närmare studium av fotot visar att fars höghalsade karaff kommit på bordet och signalerar *konjak* till kaffet. Man har alltså nått fram till denna välsignade stund i samvaron, stunden efter en god middag, då – som Hjalmar Söderberg säger – ”människan känner sig mest gudalik”.

Hur pass gudalik jag själv – förvisso utan konjak – kände mej efter förrättningen minns jag inte men låter mej i alla fall välvilligt – trots kortbyxorna - fotograferas på trappan tillsammans med småbröderna Lars och Nils och lille kusin Bengt Sandberg, då fyra år (han med hatten):

Det där med kortbyxorna kommer mej att tänka på sättet att klä sig under 30-talet. Studerar vi gruppfotot igen finner vi att ingen av de vuxna egentligen är sommarklädd utom kanske faster Ida som bär en randig klänning med viss artistisk touch. Farfar däremot är uppsträckt i kostym med väst och vit skjorta och slips. Men Far har

på grund av värmen trotsat konvenansen, lagt av sig kavajen och sitter där djärvt i skjortärmarna. Han var vid detta tillfälle 42 år gammal och hade givetvis i dag kunnat uppträda i shorts, en omöjlighet på den tiden Bara detta att han vågat sig på golfbyxor och basker var något enastående och, som sagt, en källa till munterhet för morbror Axel. Men *shorts*!!! Aldrig i livet!

Nej, en herre i hans ålder och ställning hade att ständigt iaktta dekorum och – åtminstone utåt – uppträda med värdighet i både uppträdande och klädsel. Det dög inte att offentligt uppträda barhuvad utomhus utan att alltid bära något slags huvudbonad, t ex mjuk hatt eller plommonstop.

Titta bara på följande foto, där någon kanonfotograf har knäppt Far och sönerna Lars och Nils gående en sommardag 1934 på Södergatan i Malmö. Vad pågarna tittar på är ett f l y g p l a n, något som på den tiden ännu var en märkvärdighet som man *alltid* tittade efter. Fars klädsel talar för sig själv, men kolla ändå särskilt hans styva, vita *stärkkrage*:

Hatt alltså, och vad han på sin höjd kunde tillåta sig var att på ”landet” (som Höllviken kallades) vara så frigjord att han uppträdde i vit keps och vita skor till sin alltid grå kostym.

Och med denna utflykt i tidens klädvanor sätter jag punkt för detta avsnitt.

Mer Östersjövägen

Här ligger huset vid Östersjövägen igen med öppen entrédörr som tycks ropa till oss ett – Stig in!

Då gör vi väl det och hamnar på verandan vilken är som skapad för kaffedrickande och samvaro. Regniga dagar sitter vi bröder där och spelar kort eller tärningsspel, och på kvällen kan Far ta hand om kortlapparna och lägga patiens, antingen den enkla och mekaniska ”Harpan” eller den mera krävande ”Marskalken”

Går vi rakt fram kommer vi in i ett matrum med burspråk dit, ibland umgängesvänner bjuds på ”en bit mat”, dvs ett ganska rejält smörgåsbord med efterföljande småvarmt. Maten bärs in från köket som ligger på baksidan i österläge,

På ovanvåningen ser vi sovrummens kupor.

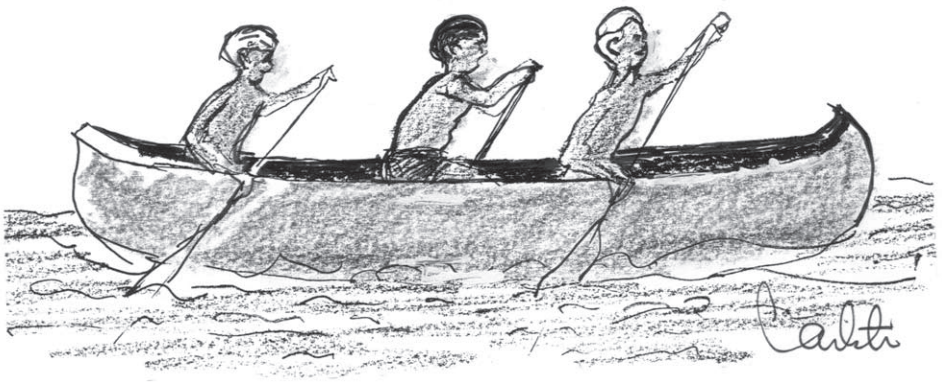

När jag ser bilden skulle jag vilja – åter 12 år gammal – vakna till en ny sommardag uppe i pojkrummet på andra våningen. Jag skulle gå ner till frukosten på verandan eller ute under tallarna och sätta i mej fintbröds-mackor till kaffet och sen i sällskap med storebror Sven cykla ner till badet vid Kämpingebukten.

Sven hade en kompis – son till en tät byggmästare – som var lycklig ägare till en k a n o t, en kanadensare, som vi ibland fick vi vara med och paddla ut i. O salighet! Det var annat det än förra sommarens enkla eka nere vid Öresund.

En eftermiddag inbjöds vi av denne magnat att inta förfriskningar i hans sommarhem, en gigantisk villa på en lika gigantisk tomt. Han förberedde trakteringen genom att hos Joh. Nilssons Eftr. på Fädriften inhandla lemonad och wienerbröd: – Skriv upp det!, sa han nonchalant, och vi höll på att förgås av beundran och avund.

Men det där med kanoten var ett mellanspel, mest var det badande som gällde. För första gången kunde vi unna oss lyxen av att ha tillgång till badhytt, den ingick i hyran. Vi fick därmed en utgångspunkt för långa vandringar längs stranden, stundom ända bort till Ljunghusen.

Där upptäckte vi förvånansvärt nog rälsen till en smalspårig järnväg som försvann norrut, minnet av ”trallan”, den längs Storvägen hästdragna spårvagnen, som t.o.m finns angiven på Bergvalls skolatlas över Skåne från 1926 (se kartskiss s. 51).

Sådana där promenader längs strandkanten gav solbränna och för den säsongdebuterande en sömnlös natt med svidande rygg. Men vi försökte skydda huden med hjälp av tidens tafatta hjälpmedel som jag vill minnas mest bestod av färgad matolja. Men inför 1933 års säsong dök ett nytt undermedel upp som hette ”Tshamba Fi” och

enligt reklamen var en orientalisk märkvärdighet men som i själva verket bara var simpel jordnötsolja. Ja, världen vill bedragas.

Vi övade upp vår simningsförmåga och lärde oss förstås att förflytta oss med den flotta arm- och benföring som kallas crawl. Och med den metoden tog vi oss farligt långt ut från stranden, simmande mellan ålapålarna. En gång tog vi oss t.o.m för att försöka ”rädda” en ensam simmare därute som vi trodde höll på att drunkna.

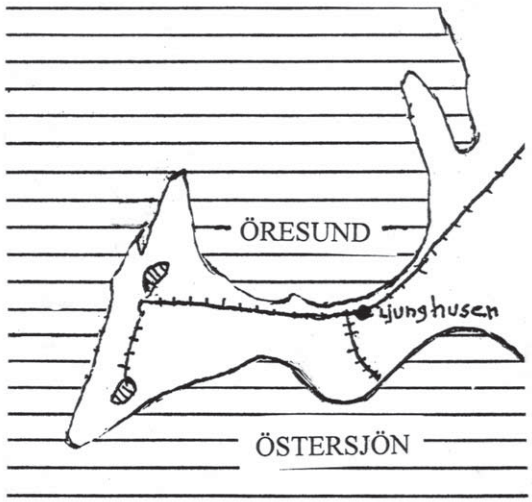

Men när vi nådde honom visade han sig vara en känd mästersimmare från simklubben Ran i Malmö. Tablå och snopen reträtt, och jag inrangerar episoden i det rika förråd av fadäser som jag ruvar över och som får mej att - likt Cello i Sjöbergs *Kvartetten som sprängdes* – vrida mig i vånda när Blamageguden håller sina nattliga föreställningar

Men nu kan det vara dags att cykla hem och äta middag, för Far kommer snart hem med tåget. Efter maten spelar vi badminton, en nyhet för säsongen. Broder Sven hade avverkat sitt första läsår på Malmö realskola med legendariske kaptenen Fabian (”Fabbe”) Biörck som gymnastiklärare och adjunkten Gunnar Malmström som klassföreståndare.

Och dessa båda herrar hade tillsammans med folkskolläraren Ragnar Ekman introducerat badmintonspelet i Malmö och Sverige och arrangerat den första uppvisningen i Malmö realskolas gymnastiksal den 22 maj 1932.

Men inte förrän sommaren 1933 bröt spelet igenom på allvar, men då skulle också alla skaffa sig nät, racket och bollar. Denna utrustning inköptes i vårt fall i nyetablerade Sommarboden, varvid bollarna var ”utebollar” med tung gummiblära under fjäderskruden.

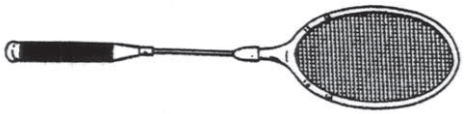

Och racketarna var förstås – före plast-eran – strängade med naturtarm och nog så spänstiga i nyskick men slaknade med tiden av alla smashar och allt övernattande i gräset under fuktiga sommarnätter. Därtill slets strängarna upp i racketkanten, när bollen skopades upp från marken:

Till slut liknade racketen mest av allt en h å v och dög alls inte till att spela med. Men att med betald hjälp återställa slagytans spänst förslog inte den magra kassan till, utan man fick själv agera snörmakare och reparera efter fattig förmåga.

Gunnar Malmström

”Fabbe” Biörck, ja. Han blev mig under många år en god kollega, när jag 1950 börjat tjänstgöra som biologilärare på Malmö realskola. Och adjunkten Malmström var en känd profil i det tidiga 30-talets Höllviken och sågs ofta danskvällar under elegant och vitbyxad benföring bedansa damer på Höllvikens dansbana. Han tjusade dem med förförisk krullhårighet: O, du svarte zigenare, lät det från orkestern.

I skolkatalogen avslöjades att han, förutom Gunnar, också hette Patrik, och det blev hans namn bland Malmö realskolas elever. Han gav i Höllviken lek-

tioner i bl a tyska, och jag fick åtnjuta hans undervisning sommaren 1936. Han körde med en ganska burlesk metodik och underhöll oss med drastiska exempel i stil med följande smakprov som handlar om en jäktad skånsk turist, nyss anländ med färjan till Sassnitz och letande efter sin väska:

– *Wohin haben sie meinen väska geboren?*
– *Wie???*
– *Ja, just ni era jäklar!*

Och däråt hade vi privatelever mycket roligt. Tyvärr är detta också det enda jag kan minnas av hans undervisning…

Givetvis sparkade vi också fotboll (se lillfingerbrottet). Och än levde Sven Rydell-andan från 1931 (*Hans livs match* hette det årets storfilm) i våra sinnen. Jag var alltså målvakt med Anders Rydberg, göteborgaren, som idol.

Och på min tolvårsdag fick jag äntligen hett eftertraktade knäskydd och handskar och kunde kasta mej ohämmat efter bollen.

Inte bara idyll...

Boende u.v.a.

Den något apokryfiska rubriken betyder boende utan vatten och avlopp, ty så levde vi på Östersjövägen.

Givetvis saknades också elektricitet denna sommar 1933 då Hvellingeortens Elektricitetsverk just börjat dra ledningar. Sophämtning var förbehållen medlemmarna i Ljungens Villaägareförening, och inhyrda sommargäster fick klara sig efter förmåga.

Villaägarna markerade sitt medlemskap med en kopparplakett på grinden, ett slags klassmärke. Det fick sin betydelse för oss pågar när vi följde vår kompis Allan D (han som spökade) under en försäljningsrunda bland villorna.

Vad han sålde var solur som en släkting till honom tillverkat, och vi upptäckte snart att säkrast avsättning för varan stod att finna i hus med kopparpladuskan på grinden. Allan fick provision för sin insats, och något därav stänkte också på oss medhjälpare. Midsommarafton kunde jag gå till dansbanan kramande i näven en blank tvåkrona, en oerhörd förmögenhet!

Ingen el alltså. Och hur Mor på fotogenkök kunde laga mat till sin stora familj är mig en gåta. Och inte bara det – hur kunde hon få ihop bjudmat till allsköns kalaser?

Och disken, disken! Hur klarades d e n av? Vatten fick tas ur rickepump och värmas över primuslåga. Och allt fick diskas och torkas för hand.

Under min lundatid talades om ett minnesvärt besök på 30-talet av två japanska forskare som hette något i stil med Inouyeta och Outoshita (jmfr Kuroshita, den store amiralen) namn som i sann lundensisk anda förvanskades till In-o-äta och Ut-o-skita, en skändlighet som i stora drag väl beskriver de sanitära villkoren för livet på landet, dock med den skillnaden att ätandet i sommarvillor mestadels förlades utomhus.

Men den andra proceduren genomfördes i små hus med hjärtan på dörren och latrintunnor under hålet i sittbänken. Småningom överfylldes tunnorna och skapade därmed ett problem: - Vad göra med innehållet? Jo, det fanns bara en sak att göra: gräva ner skiten. Så skedde också, men det var en mörksens gärning som utfördes sent om kvällarna av Far och oss äldsta bröder. En tröst i bedrövelsen var att vi hade att göra

med sandjord som var välsignat lätt att gräva i.

Givetvis täcktes hålen omsorgsfullt igen, annars hade tomten snart kommit att se ut som Ty Ty Waldens av fåfängt guldgräveri gropspäckade ägor i Erskine Caldwells sydstatsroman *God´s Little Acre*.

Dock kunde vi försvara vår skumma hantering med att vi grävde n e r och alls inte upp guld: - Den (dvs skiten) e så jävla bra för panntofflorna, hörde jag i varje fall en mästerlots i Skanör hävda efter liknande gärning.

Och tanken går då till Strixhistorien om käringen på skärgårdsön som av societetsdamerna prisades för sin förträffliga sallad: ”Ja, den e fin”, medgav hon, ”men så har ja åsse varevelia morron hällt ut pissepottan över den”…

Gårdspump i Skanör på 40-talet.

Att bo vid en landsväg

Jag kan inte hävda att jag bott vid en landsväg i hela mitt liv utan får nöja mej med en sommar – om man nu kan kalla 30-talets Östersjövägen en landsväg. Jo, nog kan man det, även om stråket ännu inte – som i dag – hade fått rangen av ”riks – eller viktigare länsväg”, vilket är fallet på tätortsgatan i telefonkatalogen. Men då är också en bit av Fädriften med.

Dock var Östersjövägen den gången huvudleden ner till Kämpingebaden, något som vi boende nogsamt fick känna av om söndagarna .Visst kunde man ta sig ner via andra genomfarter, men de hävdade sin roll av privata vägar, något som en del av dem markerade med mot Falsterbovägen stängda grindar och den avskräckande skylten PRIVAT VÄG.

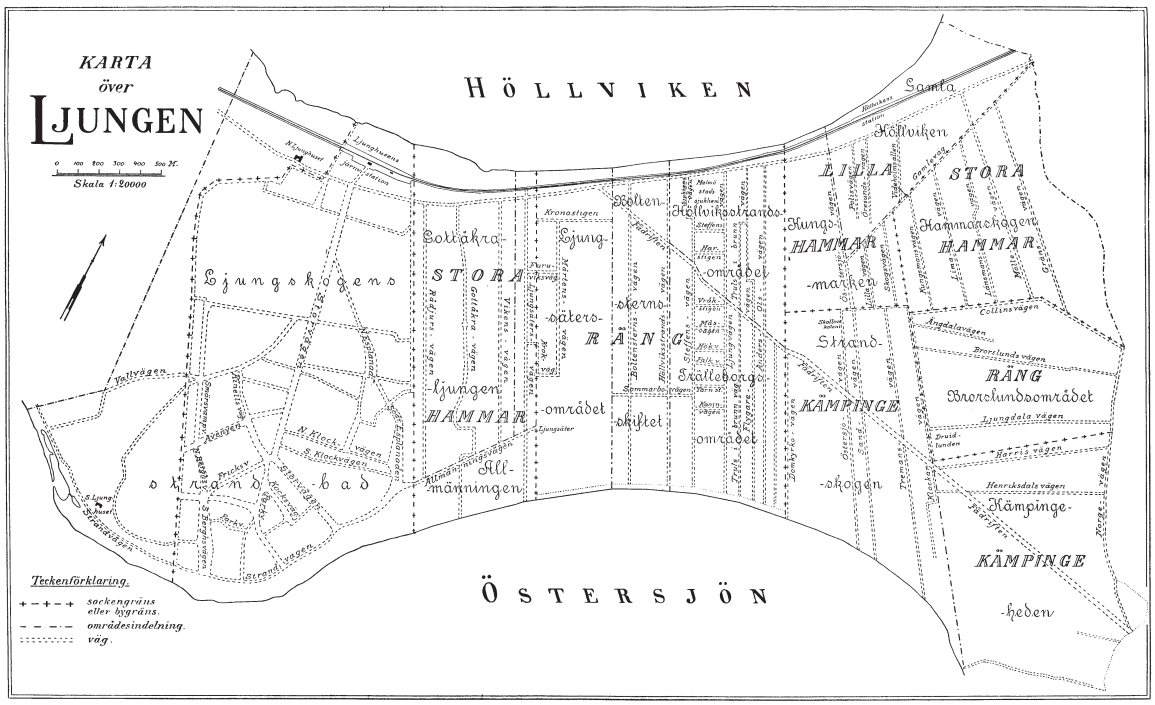

Det heter ju att alla vägar bär till Rom men i Höllviken gäller i stället regeln att alla vägar bär till Östersjön, något som framgår av en karta från 30-talet, s. 58.

Falsterbonäset liknas ju oftast vid en hammare vilket är nog så motiverat med tanke på landtungans form. Och Höllviksdelen skulle i så fall bli själva hammarskaftet, något som heller inte kan bestridas. Men tar man – som på denna karta – med vägnätet, uppstår en annan bild, nämligen bilden av ett strängat instrument, en harpa eller något i den stilen och med de nord-sydliga vägarna som strängar.

Vad för slags melodi som kan tänkas spelas på dessa strängar må vara osagt, men det vore väl något i stil med ”Jag längtar ner till havet” eller kanske paradnumret ”Till haffs, till haaaffs!” (ett i mitt tycke olidligt skrän-nummer för tenorer…).

Men nog nu med metaforer och in i en naturvetenskaplig verklighet, företrädd av något för läsaren så ohyggligt som en kemisk f o r m e l:

kalciumklorid + vatten = släckt kalk + saltsyra

Vad är det? frågas väl nu som i katekesen. Jo, svarar jag, det är formeln för vägsaltets sätt att från luften dra till sig fuktighet (läs vattenånga) och därmed binda vägdammet. Och det var med sådana medel man sommartid försökte hålla Östersjövägen något så när dammfri, ansträngningar som markerades av vägsalttunnorna av korrugerad plåt längs vägkanten. I rostat skick liknade dessa tunnor gigantiskt förstorade chokladgräddbullar av för tiden nymodigt slag. Men därom har jag redan berättat.

Nå, hjälpte nu dessa insatser? Ja, till att börja med och till en del. Men snart var dammet tillbaka och bildade extrarök efter söndagsköernas redan avgasstinkande bilar. På grund sin större täthet försvann inte vägdammet lika snabbt som avgaserna utan stod kvar som ett töcken, en dunst, som minde om vad som passerat.

Jag kom att tänka på just sommarsöndagarnas Östersjövägen när jag senare i livet mötte Fritiof Nilsson Piratens målande beskrivning av sommarheta vägar i novellen ”Böndag” (*Historier från Färs* 1940):

> *Över vägarna stod ett svagt, grått töcken kvar efter vagnar som för länge sen farit från högmässan.*

Precis så var det, blott med den skillnaden att vagnarna i detta fall var *bilar* på väg *till* den högmässa som mera hedniskt förrättades i Östersjöns salta böljor…

Om nu Höllviken med sitt vägnät må liknas vid ett stränginstrument är Östersjö-

vägen den längsta strängen och svarar enligt akustikens lagar för den djupaste tonen. Den så att säga b a s a r för hela sällskapet .

Att Östersjövägen verkligen är lång fick vi känna av när vi bodde på Hammartorpsvägen och skulle vandra ner till Kämpingebukten för att söndagsbada. Men 1933 hade vi flyttat längre söderut och dessutom fått cyklar. Dock avstod vi ändå de flesta söndagarna från baden, allrahelst under semestertiden. Trängseln där nere på stranden var för stor.

På grund av sin längd inrymde förstås Östersjövägen många bostäder och var redan av den orsaken tämligen livligt trafikerad också vardagar. Därtill kom att Kämpinge Strandhotell nere vid stranden drog sin publik. Vid vägen fanns också andra mera publika anläggningar, t ex en sommarkoloni och en campingplats som var livligt frekventerad under dessa campandets slyngelår och vars något orgiastiska livsföring under helgerna väckte anstöt hos mera moraliskt medvetna sommargäster i angränsande stugor.

Det där med dammande och avgasspyende bilar om söndagarna var förstås en källa till förargelse för föräldragenerationen. Men vi pågar hade nöje av att studera de olika bilmärkena i denna söndagsparad av fabrikat. Det var fråga om numera utdöda och bortglömda märken i stil med Essex, Overland, Moon, Nash, Pontiac m fl m fl.

Och en söndag fick vi t o m avnjuta några riktiga racerbilar, vars förare var på väg till Kämpinge Strandhotell för att rekreera sig efter något TT-lopp uppe i Rämen eller var det nu kunde ha varit. Vi cyklade förstås dit ner och begapade underverken på hotellets parkering och väntade oss nästan att få se markis Brivio eller någon likvärdig matador. Men sådana herrar höll sig nog för goda att använda sin tävlingsbil för utfärder av det slaget, och jag förvånar mig än i dag över att någon annan kunde göra det.

Men det tidiga trettiotalet var en svår depressionstid med snäva resurser, och man fick ta för sig av vad man hade av både transportmedel och annat.

Mellanspel 1934-35

Två somrar i Limhamn

I augusti 1933 lämnade vi huset på Östersjövägen för att aldrig komma tillbaka.

Mitt liv fick en ny inriktning genom att jag hösten 1933 prövade in till Malmö realskola (varom jag har berättat i Elbogen 1996, Malmö fornminnesförenings årsbok) och genom att familjen på våren 1934 flyttade till en villa på Limhamn (med adress Hyllie Kyrkoväg 91), en villa med – som Far stoltserande brukade framhålla – ”etthundraelva fruktträd”.

Vi pågar som levt fruktlösa i Höllviken fröjdades åt trädens rika blomning våren 1934 och bevakade girigt fruktsättning och mognad under sommaren. Och till hösten fick vi programenligt en överväldigande skörd från ”De etthundraelva” och kunde äta oss till magknip på allsköns sorter.

Men entusiasmen svalnade när vi av Far under skördetiden sattes att plocka frukt och lägga den i sådana där trälådor som kallas *ållor* och ännu mer när vi efter en stormig lördagsnatt i oktober väcktes i svinottan på söndagsmorgonen av att far stod i dörren med käcka anrop: ”Opp o plocka fallfrukt, pågar!”. Och vi som brukade sova till bortemot elvadraget!

Och så var det ju också slut med detta att kunna sommarbada med badhytt nere i Kämpinge, nu blev det i stället till att cykla ner och klä av sig på stranden i Sibbarp. Där mötte vi för övrigt en gammal bekant från Furets dansbana i Höllviken, nämligen ingen mindre än Johan, Slimmingefriaren, som gick omkring med sitt snöre och mätte låromfånget på därtill villiga töser. Men mer om honom på annan plats.

Sommaren 1935 bjöd oss på två evenemang: Vår farbror Edwin anlände med hustru Hilda från USA och bländade Limhamn genom att komma i bil med r a d i o, en dittills här hemma aldrig skådad finess. Och så blev broder Sven och jag konfirmerade i Paulikyrkan av pastor August Nilsson.

Men den hösten flyttade familjen tillbaka till Malmö och femrumsvåning på Regementsgatan 74. Och till sommaren bar det åter iväg till Näset. Vilken lättnad!

Åter till Näset 1936–39

Sommaren 1936 flyttade vi tillbaka till Näset och denna gång till Ljunghusen och Gottåkravägen.

På grund av speciella omständigheter kom vi att bo där på t v å olika ställen, markerade x3 och x4 på kartskissen.

Ja, jag växte upp i en flyttande familj och fick under åren i hemmet bo på följande platser:

Bergsgatan
Glimmingegatan, Bellevue
Erik Dahlbergsgatan 18
Regementsgatan 64
Hyllie Kyrkoväg 91
Regementsgatan 74
Regementsgatan 11
Rönneholmsvägen 31 a

Ack, ja. Och sommarboendet utanför Malmö var lika skiftande:
Hammartorpsvägen 1931-32
Östersjövägen 1933
Gottåkravägen 1936
Ljungvägen 1937
Ljungvägen 1938-39
Frostavallsvägen, Höör 1940-41
Falsterbo 1942
Mellangatan, Skanör 1943
Mellangatan, Skanör 1944
Östergatan. Skanör 1945-55

Själv bodde jag inte i föräldrahemmet fr om 1945.

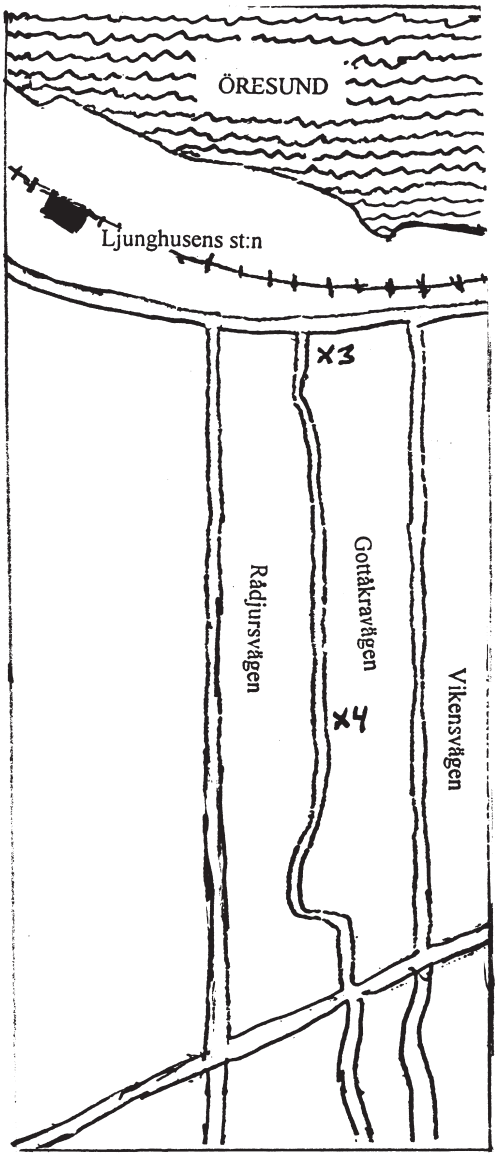

Det spökar i Ljunghusen

Vad Far hade hyrt på Gottåkravägen var en nybyggd stuga i läge x4 på kartan. Den stod inte färdig när kontraktet undertecknades men utlovades vara inflyttningsklar till i början av juni.

Så blev det inte, utan byggherren – en ingenjör Düring från Malmö – fick ställa sin egen likaledes nybyggda villa (läge x3) till familjen Carlstens förfogande. Och där bodde vi flott med öppen spis och andra bekvämligheter till i mitten av juli månad.

Detta var ju gott och väl, men Mor var alls inte glad åt att behöva flytta mitt i sommaren. Ingenjören hade byggt stugan, dit vi flyttade, på spekulation och erbjöd Far att köpa den för 6 000 kr. Men det var en stor summa på den tiden, och Far vågade inte slå till.

Hur som helst var stugan trevlig att bo i och utrustad med en del tekniska finesser, bl.a en listig anordning att via diskbänken ta sig ner till en källare under köket. Huvudbyggnad, utedass och vedbod var sammanfogade med hjälp av plank till en sluten enhet, ett slags atrium.

Trots denna slutenhet och husets karaktär av nybygge upplevde broder Sven och jag en natt något som för oss tedde sig skäligen kusligt, en episod som ledde våra tankar till spökhistorier om nattliga ekipage i stil med vad vår egen mormor berättat om *Elvavagnen* på gamla Väster i Malmö eller Nicolovius om *kung Ralf* i Skanör.

Ty mitt i stilla julinatten väcktes vi upp av vagnsbuller och dånande hovslag från frustande hästar, och detta från den med plank inhägnade gårdsplanen där inte en enda häst och långt mindre ett helt ekipage i vild karriär kunde rymmas. En hörselvilla eller vad?

Ja, vad? Också Far hade väckts av oljudet och kom in i vårt rum för att kolla vad som stod på. Men ha sa att det nog bara varit katter som slagits och drog sin vanliga och av Piraten lånade ramsa om spöken och ”bröånga”. Varför får man *aldrig* ha sina spöken i fred?

Denna sommar 1936 fyllde jag 15 år och mötte den riktiga kärleken för första gången i mitt liv. Nog hade jag svärmat för töser tidigare och bl a utbytt divafoton med

Lisbeth, en flicka som bodde i en villa på Regementsgatan där hemma i Malmö.

Och så var det ju Gunnel, hon den ouppnåeliga med det långa, blonda håret henne som jag dyrkat på avstånd när jag, 10 år gammal, drog pinnavagnen med mors tvätt till Höllvikens torg, i vars närhet hon bodde. Eller när hon dansade med sin syster på Höllvikens dansbana

”Aber die Sterne die begehrt man nicht”, säger Goethe.

Dock fick jag en gång en viss kontakt med henne tack vare en ca ett år äldre kompis som bodde granne med henne och kände henne flyktigt. Och en dag, när vi passerade hennes villa, satt hon där i ett öppet fönster och behälsades med ofattbar djärvhet av denne kompis: Hej, Gunnel ! – Kan man verkligen säga så till Änglar?

Och så började vi uppvakta henne, inte med hövisk konversation eller serenadsång, utan genom att på pågavis slå kullerbyttor och grimasera. Och jag kände igen episoden, när jag långt senare, och inför min studentexamen 1942 läste en novell av Anatole France som hette *Gycklaren i Notre Dame.*

Flickan från fjärran
svävar i evig vår---

Erik Lindorm

Men nu var det alltså fråga om sommaren 1936 och min första stora kärlek. Hon hette Lisa (vi säger så) och bodde snett emot den spökstuga dit vi flyttat mitt i sommaren.

Det uppstod intresse, och vi vandrade ut bland tallarna för att få vara ensamma, och jag förstod att hon förväntade sig att bli kysst. Men därav blev intet vilket står att läsa om i betraktelsen ”Quadrilabial inhalationssmack” längre fram i denna skrift.

Vår kärlek var och förblev platonisk, och hon fick nöja sej med att jag tittade henne djupt i ögonen när vi solbadade på stranden (insmorda med ”Tschamba Fi”…). Ack, ja. Under denna avklädda samvaro var jag för övrigt djupt generad över min kroppsliga omognad och försökte dölja det faktum att jag ännu inte fått hår under armarna. Jag var en *spätblüher* som tysken säger.

Det var också med denna Lisa jag försökte ta de första stegen på en offentlig dansbana, men därmed gick det lika dåligt som med kyssandet. Läs mer om också detta längre fram!

För övrigt gick denna sommar – liksom sommaren 1932 – i olympiska spelens tecken. Nu gällde det Berlin och vi följde intensivt i radio vad som försiggick.

Det där med radio låter ju trivialt, men denna kommunikationskanal (och telefonen) bjöd inte desto mindre, låt vara via ljud, på enda möjligheten att omedelbart uppleva samtida händelser. Och låt oss inte glömma att det 1936 bara var ett decennium sedan folk suttit med hörlurar och lirat med en kristall i en låda. Högtalarradion var ännu något av en nyhet.

Och far hade skaffat en batteridriven rörmottagare, och den använde vi bröder och våra kompisar flitigt. Ifråga om tidens tävlande var vi allätare men favoriserade dock den allmänna idrotten.

Ty det hade redan hösten 1934 gått en våg av idrotts (och radio-) intresse över landet, när Sven Jerring refererat landskampen i allmän idrott mot Tyskland (med nyetablerad fähundsregim), inte minst den legendariska slutstafetten på 4 x 400 meter, då Bertil von Wachenfeldt blivit folkhjälte genom att föra Sverige till en poängmässig bråkdelsseger.

Och sommaren 1935 hade vår farbror Edwin, på visit från USA, bjudit Far och oss pågar till en oförglömlig idrottskväll på Malmö idrottsplats där vi fått avnjuta 50-meterskast av Harald Andersson, tidens diskusbjässe, och sett Erik Ny på 1500 meter besegra olympiamästaren 1932, italienaren Luigi Beccali, och därtill slå svenskt rekord på sträckan.

Och när vi nu satt där i stugan på Gottåkravägen och lyssnade på sändningen från Berlin dök denne Ny upp igen och vann ett försökslopp i så överlägsen stil att den tyske speakern i nästintill lyriska tonfall började tala om ”die blauen hosen”.

Var han en guldmöjlighet inför finalen?

Denna gick torsdagen den 6 augusti, och vi satt mangrant samlade kring radion, t.o.m. Far som börjat sin semester på måndagen. Skulle Erik Ny kunna upprepa bravaden från förra året i Malmö och på nytt klå Beccali? Eller skulle amerikanerna Cunningham och San Romani slå till och ta rasket?

Hur det gick kan läsas om i bl a Judith Holmes Olympiaden 1936. *Hitlers propagandatriumf* i Aldusserien 1973 (de parentetiska inslagen är mitt bidrag…):

> *När de gick in i kurvan mot bortre långsidan gjorde Ny ännu ett ryck och tog ledningen (skrän i stugan!) medan Shaumberg (en slemmig tysk) började falla tillbaka (hurra!). Lovelock låg på tredje plats, återigen tätt i hälarna på Cunningham. Beccali låg fyra och Archie San Romani hade plötsligt dykt upp ur tomma intet…*

Men nog nu med citat och fram med det – ur svensk synpunkt – sorgliga slutet. Lovelock, nyzeeländaren, drog upp 1500-metershistoriens första trehundrameters spurt och knep guldet. Erik Ny hamnade på en placering som i dag är förbehållen vinterolympiadernas svenska skidflickor. Tablå.

Harald Andersson, vår ”säkraste” guldmedalj skadade tummen och kunde knappt lyfta diskusen, men Oskar Warngård från MAI och Malmö gav tyskarna Hein och Blask en match och knep en bronsmedalj.

Och så gick olympiaden och augusti månad 1936 mot sin fullbordan, och det blev dags att avsluta sommaren – vår enda i Ljunghusen – och flytta till Malmö. Vi ses nästa sommar på Ljungvägen i Höllviken.

Den stora kräftskivan

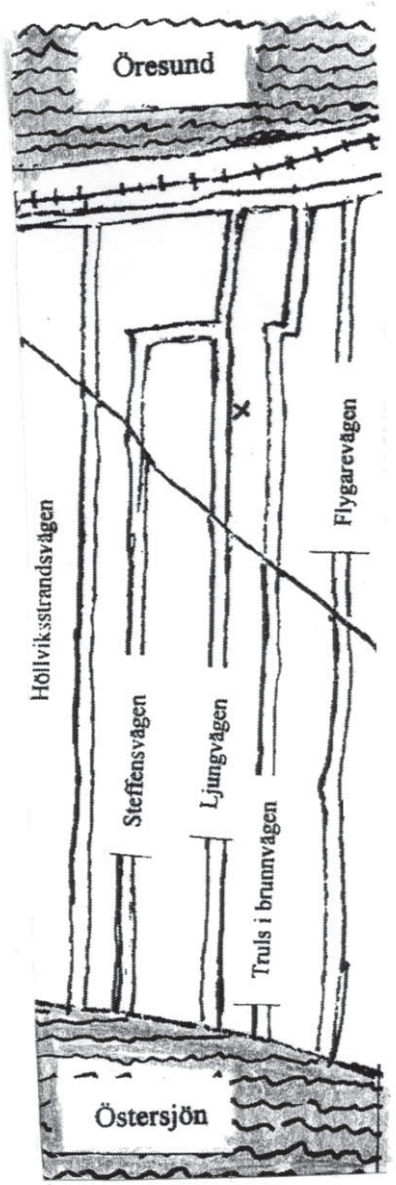

Vi flyttade alltså tillbaka till Höllviken sommaren 1937 varför det kan vara dags att åter visa ett stycke av den där harpolikt strängade vägkartan.

Nu var det fråga om *Ljungvägen*, ett av de kortsträngade avsnitten på "instrumentet" och därmed en lockelse för kanalbygget 1940. Men det partiet klarade sig, kanalen grävdes ett snäpp västerut och lät förresten heller inga andra större vägar försvinna.

Som kartan visar hade Ljungvägen och Steffensvägen på den tiden gemensam infart från Falsterbovägen och detta t.o.m. via en grind.

Vi bodde 1937-39 på två olika ställen på Ljungvägen, men de låg så nära varandra att de på kartan markeras med ett gemensamt kryss.

Sommaren 1937 hade Far hyrt en gediget timrad stuga med generöst tilltagen veranda som löpte runt halva huset, en extra tillgång. Den var som skapad för kräftskivor, en möjlighet som förvisso inte skulle försummas. – Tomten var väl tilltagen och i sedvanlig ljungenstil tallbevuxen. Ja, det bästa är gott nog.

På bilden ses ett lätt karikerat porträtt av skribenten, sådan han tedde sig sommaren 1937. Hans huvud är bekrönt med en gymnasistmössa.

Ty läsåret 1936-37 hade var mitt sista på Malmö realskola och nu hade jag efter fyra års harvande där lyckats komma in på HAL för gossar i Malmö, eller vad som i folkmun ännu gick under namnet Latinskolan. Det var med viss tvekan jag av rektor P G Persson tagits in i latingymnasiets första ring, och när han granskade mina ”vitsord” från realskolan hade han muttrat något om släta betyg.

Hur som helst var jag intagen i areopagen och hade därmed också skaffat mig rätten att bära Latinskolans ärevördiga ugglemössa. Prompt hade jag inhandlat ett exemplar för sommarbruk med ljusgrå sidenkulle. Se och beundra, bästa läsare

Och Bertil Åkesson, min barndomsvän och klasskamrat från både Pildammsskolan, Johannesskolan och Malmö realskola, hade med samma rätt skaffat sig en likadan mössa, och skrudade i dessa segerhuvor hade vi börjat uppvakta två flickor i grannskapet. Men mer därom kan läsas i betraktelsen ”Drama i Ljunghusen” längre fram.

Bertil Åkesson bodde denna sommar också han på Ljungvägen, där hans föräldrar hyrt en villa norr om vår egen och med ett slags no-mans-land mellan ägorna. Däri fanns en bersåliknande talldunge med trädgårdsbord och stolar. Och i denna dunge brukade vi hålla till om dagarna med saft och bullar och spisa skivor på Bertils resegrammofon.

Det var förstås fråga om tidens repertoar, samma för oss pågar som för föräldrarna Men så var det ju också dessa som köpte skivorna! Hur som helst gick en del låtar hem också hos oss, för vi var föga sparsmakade.

Vad som ofta ekade mellan tallarna var t.ex. *A nice cup of tea,* ett minne av George V:s jubileumsår 1935 som brittisk regent:

> *I like a nice cup of tea in the morning*
> *and a nice cup of tea with my tea. . .*

- - - lät det från sångaren, och detta på bredaste cockney, för han sa ”nöjs” för ”nice”.

Och så sjöng vi med i *Under ekars djupa grönska* och *Harbour lights*, en tryckare med bitterljuv text som väckte tankar på kommande höstsäsong i Malmö med regnvåta gator och ännu obekanta strapatser på Högre allmänna läroverket för gossar. . .

Med mej genom livet har jag också (fy fan! säger vår tids låtmaffia) tagit *Blaue Himmel,* tysken Rixners underbara tango i mollaste moll, och därtill några pianostycken i 30-talets speciella rytmikstil (fy fan! igen), föregångare till Peter Kreuder, han som skulle bli ”poeten vid pianot” när han brutit igenom med sin version av Heykens *Ständchen*. - Solisterna på vännen Bertils stenkakor var dels den då omåttligt populäre Charlie Kunz och dels en dansk herre som hette Börge Rosenbaum och som våren 1937 skivdebuterat med en egen låt, kallad Vita segel, mycket hörvärd. Och denne Rosenbaum skulle ca tio år senare låta sig förnimmas i åtskilligt större sammanhang men nu under namnet Victor Borge. Och varje gång jag i dag avnjuter hans obetalbara umgänge med konsertflygeln går tankarna till de där sommardagarna 1937 i talldungen vid Ljungvägen och vännen Bertils skiva med *Vita segel.*

Annars var det denna sommar s o l r ö d a segel som gällde, fladdrande i den svenska textversionen av världsschlagern *Red sails in the sunset* och ljudande från ”croonern” i dansorkestern på Höllvikens dansbana:

> *Två solröda segel styr bort ifrån land,*
> *ett hav som en spegel i aftonens brand - - -*

Och samma text ljöd från en av töserna vi uppvaktade när vi var ute i Öresund och rodde i en lånad eka. Hon hette Ann-Mari (vi säger så), sommarbodde på Vikensvägen i Ljunghusen och var en munvig blondin som kunde citera Nils Ludvig Olssons ”Di fåste fjeden” men också bryta ut i *Samborombon en liten by förutan gata,* Evert Taubes mästerverk från 1936.

Hon var munvig också på andra sätt, ty hon var den första flicka som fick mej att bryta genom kyssvallen, dvs våga kyssa henne. Denna remarkabla händelse inträffade i en övergiven badhytt på stranden nedanför Höllvikens dansbana, och jag minns än i dag att hon (mmm…) smakade gott av pepparmynt från det tuggummi som – jämte snack och sång – höll hennes käft i ständig rörelse.

Den andra tösen vi uppvaktade hette Brita och var en mörkhårig skönhet. Efter att ha genomgått Ann-Maris propedeutiska kurs fortsatte jag att förkovra mej i kyssandets konst på denna Brita, men inte i badhytten, utan på bänken utanför Skanörhandlaren William Johanssons filial i Ljunghusen, belägen norr om Falsterbovägen och strax invid infarten till Storvägen. Det måste vara ungefär den plats där Ljungskogens Livs i dag befinner sig.

Men sommaren gick som somrar gör (de ”ila”, säger Anders Österling i *Ales stenar*), och strax var det augusti och Fars semester och dags för Den Stora Kräftskivan.

Stugan var, som redan sagt är, försedd med en runt halva huset löpande öppen veranda, och kanske var det denna som inspirerade till överdåd. Eller också kände sig föräldrarna skyldiga att bjuda igen efter förfluten säsong, ty det förekom ett livligt umgängesliv med släkt, ungdomsvänner och affärsbekanta.

Dags att göra ett stort svep alltså! Vem som var med på kalaset kan jag inte exakt redovisa, men högst möjliga gäster var Hugo och Karin Wahlström, boende i egen sommarvilla på Anders Olsvägen. Han var en av grundarna till Liwa Färg AB, ett företag som lever än i dag och vars produkter kan köpas i Höllvikens färghandel.

Sonen Bertil var min barndomsvän och klasskamrat och vi umgicks flitigt. Han var med i gänget som byggde Sir Richards tank, och det var hemma på hans föräldrars tomt vi spelade kniv om mornarna. Men hans lillasyster Ingrid (sedan gift Nihlén) fick förstås inte vara med om sådan farliga förrättningar. Vännen Bertil var förresten också med oss när vi i radio lyssnade på Berlinolympiaden 1936. Därom talar vi än i dag.

Andra troliga gäster var bankmannen Edvin Leward med maka. Han var en ung-

domsvän till far och sommarbodde i grannskapet liksom också förmodat närvarande apotekare Sten Holmström (apoteket Lejonet) med hustru Elin, förresten föräldrar till sonen Bengt (som blev chef för Malmö Stadsbibliotek) och dottern Gertrud (gift Hemmel och känd från bl a TV). Kanske var också en Henry Borgström där liksom Bror Hansson, hög chef på Domnarvet, nu på semester i Skåne. Och hur var det med Waldemar Peterson (allas vår ”farbror Walle”) och hans Annie? Var de också där? Eller ett trevligt par från umgängeslivet på Bellevue som kallades ”Nocke” och Aina och visst var föräldrar till Hasse Alfredson.

Hur som helst blev huset fullt av gäster som bjöds att ta för sig från en buffé dukad i stora salen och sen sätta sig att äta vid småbord ute på verandan. Denna var alltså öppen men för kvällen skyddad av uppspänd tältduk mot väderöverraskningar, en klok och förutseende åtgärd skulle det visa sig.

Augustikvällen var stilla och varm och molnig, och tempen steg raskt bakom tältduken, dels på grund av de många kulörta lyktorna och dels på grund av den fasta och flytande välfägnaden.

En sup för varje klo! löd parollen, som dock var mera snack än substans. Ty det förekom inga fylleslag i umgänget, och vad som konsumerades alstrade bara glädje och inga dumheter. Huruvida det flörtades låg utanför min förmåga att avgöra, och förresten kunde jag väl aldrig tro att s å gamla människor nedlät sig till s å d a n t. Det där var ju bara något för Brita och mej på William Johanssons bänk i Ljunghusen. . .

Välfägnad, ja. Förvisso bestod den av kräftor som dagen före kalaset levererats levande i rasslande korgar från Malmö och kokats i stora saftgrytan. Efter avsvalning hade de sedan packats ner för natten varvade med is och massor av dill. Att på den tiden köpa färdigkokta kräftor var inte att tänka på.

Men tro nu inte att kräftorna kom ensamma på festbordet! Nej, de kom i stort och gott sällskap med smörgåsbordets alla läckerheter:

> *Ansjovislåda. Små körvar. Sillsallat.*
> *Inkokter lax i ringar. Brynta champignoner. Stekter njure.*
> *Sardiner i ölja. Trevliga lökar med köttfärs i.*
> *Kröstader med svamp Sparrisömelet. Rökter lax virad i krumelurer mä*
> *skarpsås nereve Sill gra täng!!*

Ja, jag har fått ta hjälp av den i ämnet väl insatte Karl Ludvig i Sjöbergs *Kvartetten som sprängdes* för att rätt kunna beskriva vad som bjöds. Själv har jag ingenting att tillägga utom kanske att ”kröstaderna” med tanke på säsongen var fyllda med stuvade kantareller från torget i Höllviken.

Vi bröder deltog i ätandet men försvann sen till Höllvikens dansbana med en kompis. Det var ju lördagskväll. Och fram emot elvatiden, när orkestern tagit sig en fikapaus och pianisten Eggerts jämte fiolspelaren Andersson från Höllvikens restaurang som vanligt övertagit musicerandet, utbröt ett åskväder i katastrofklass åtföljt av ett slagregn som ledde tankarna till syndafloden. ”Men h u r går det med kräftskivan där hemma?” frågade vi oss. Hade den förintats likt Sodom och Gomorra som pastor

Nilsson berättat om under vår konfirmationsläsning i Pauli kyrka för två somrar sen. (Men då var det visst fråga om svavelregn, inte syndaflod).

Alls inte. Tack vare tältduken hade gästerna oblötade (åtminstone utvärtes) kunnat fortsätta den glada samvaron och fört kräftkalaset till ett lyckligt slut. Och låt oss nu göra detsamma med detta avsnitt.

Kämpinge Strandhotell

REKOMMENDERAS

Härliga bad.

Fullständiga rättigheter.

I Kämpinge — H. GRANATHS

Speceri- och Diverseaffär rekommenderas.

Köttaffär med nyslaktade varor hela veckan utom måndagar.

Tel. 88 Fotevik. Postadr.: **Kungstorp.**

HÖLLVIKENS RESTAURANT

rekommenderas.

Trevliga rum, goda bäddar. Förstklassigt kök.

Fullständiga rättigheter.

Konsertmusik. Tennis. Tel. Fotevik 50.

PENSIONAT "LJUNGBORG"

5 min. från Höllvikens station.

Erkänt gott bord. Ljusa propra rum med goda bäddar.

Moderata priser.

Tel. 97, Fotevik. Förfrågningar besvaras.

De sista åren

Gänget på Ljungvägen

Inför sommaren 1938 hyrde far villan på fotot ovan, något som betydde att vi som hyresgäster kom att avlösa vännen Bertil Åkessons familj. Hans far (som grundade Portia slipsfabrik) hade låtit bygga eget hus på Steffensvägen, varför vi fortfarande bodde nära varandra.

Vår hyresvärd var en komminister Neléehn från Malmö, bottenlärd och med doktorsexamen från ett amerikanskt universitet. Han och hans familj var älskvärda personer, och det utvecklades umgänge mellan föräldrarna. Det fanns två barn Neléehn, en dotter och en son som hette Nils-Gösta. Han blev en av broder Svens och mina bästa vänner och var med om att bära ut mej från Latinskolans gård när jag våren 1942 tagit min studentexamen. Från detta sant historiska tillfälle finns ett foto att betrakta i Elbogen 1996.

Värdfolket bodde själva i en annan villa på tomten och bjöd in oss på kaffe några dagar efter inflyttningen. Och det var en bjudning värdig en prästafru på landet, även om detta exemplar fungerade i en Malmöförsamling. Vi fick små eleganta snittar med läckert pålägg och därtill kransar och kakor i generösa doser.

Och mina föräldrar – föga kyrksamma – ansträngde sig att föra en hövisk konversation medan prästfrun å sin sida anlade en mera lättsam ton. Hon ville ju inte skrämma hedningarna.

Far som i yrket dagligen umgicks med kunder var för övrigt mycket konversabel och kunde hantera språket med en viss nonchalans, något som jag, rigid och konventionell som alla barn (signe dem!), fann vara högst pinsamt. Jag minns hur jag skämdes när han en gång i samtal med en besökande dam (fullt medvetet) talade om något k o a s. – ”Men det heter väl k a o s!” höll jag nästan på att förtvivlat utropa.

Nåja Styrkta av kaffet vandrade vi tillbaka till vår förhyrda villa och tog den i besittning. Den var generöst tilltagen i två våningar och utvändigt målad i falurött. Liksom föregående års ställe bjöd den på en stor veranda (se fotot). Men jag kan inte minnas att den någonsin togs i bruk för kräftskivor.

Tomten var av sedvanlig talldungetyp, också den väl tilltagen. Bl.a. kunde vi på ett ställe anlägga en måttmässigt korrekt badmintonbana, men med ack så sandigt un-

Fader Gotthard på äldre dar.

derlag. Och sanden var inte bara trög att trampa i utan också sotig och försåg oss med lortiga fötter under matchandet.

Vi bröder var numera långt från 1933 års trevande pionjärövningar och tämligen habila i spelets teknik Men vi var barn i händerna på ännu större hajar som bodde i trakten och någon gång nedlät sig att skita ner sina fötter på vår sandiga bana. Där var t.ex. Erik Frisell, också han son till en av fars ungdomsvänner och på många sätt ett bollgeni.

Som målvakt i fotbollslaget Olympic lär han ha utövat en viss ekvilibristik och bl.a. låtit lyror mot målet passera över sitt huvud för att sen fota ut dem med en klackspark. Så förmäler i varje fall legenden. Erik hade en storebror som härjade på Ljungvägen med sin motorcykel och som tragiskt nog dog ung. Han hotade en kväll att slå ihjäl mej, när han efter att ha kört in i en vägg oväntat infann sig till Höllvikens dansbana med armen i paket, och följande dialog utväxlats:

– Nämen, e du här?
– Ja, vafan har du ögonen till?
- Att se mej för me o inte köra in i väggar - - -

Det fanns förresten fler badmintonbjässar i trakten, inte minst Bengt Persson (sedermera Polling) som blev svensk mästare både 1937 och 1938.

Vi sparkade förstås också fotboll och höll oss då till en öppen plats neråt Östersjön till.

I gänget odlades ett slags språklig anarki med omöjliga analogier i stil med ”att det är kallare i dag än ute” eller nybildningar som t ex ”att trasta sig” för att uttrycka att någon bar sig fjantigt åt. Det där vore en guldgruva för språkforskare, men förvisso deltog inga sådana i samvaron, och i dag är nog det mesta glömt utom vad som ovan skrivet är.

Själv fyllde jag denna sommar 17 år och hade bakom mej det första läsåret som gymnasist. Hur jag såg ut vid den tiden framgår av följande avsnitt av ett klassfoto från hösten 1938 där jag sitter i sällskap med vännen Bertil Åkesson.

Ugglemössorna från 1937 sitter fortfarande på skulten, men deras dagar är räknade, för redan denna höst var Bertil och jag inne hos ”Fattig-Ohlssons” på Södra Förstadsgatan och köpte vårt livs första hattar.

Vi ser vinterskrudade ut där vi sitter och är det också, ty fotot är taget i början av oktober 1938, strax efter Münchenkrisen, då Neville Chamberlain, Storbritanniens premiärminister, lyckats sälja Europas kropp och själ till fan själv för trettio silverpenningar eller ett värdelöst avtal.

Och då trodde jag mej äntligen kunna – utan fruktan för befarade bomber – våga glänsa på Ströget i min nya, flotta och fiskbensmönstrade ulster (också den köpt på konto hos Ohlssons). Vi hade gunås av Chamberlain lovats ”peace in our time”- - -

Men jag glömmer mej: Vi skulle ju hålla oss till Höllviken och Ljungvägen, där dock inget anmärkningsvärt hände denna sommar, varför jag skyndsamt sätter punkt här.

❧

Ja, och så gick läsåret 1938/39, och i juni for det sedvanliga flyttlasset – för sista gången – till Höllviken och den prästerliga villan vid Ljungvägen.

Jag hade en intensiv vårsäsong bakom mej och hade på Malmö realskolas *soaré* (med dans i gymnastiksalen) träffat en förtjusande flicka som vi kan kalla Linda. Jag excellerade i en ny kostym (givetvis från Ohlssons), ett mörkblått underverk i glencheck och med moderiktigt rak rygg. (”Rak i ryggen svenske män!”, hette det i annonserna).

Och på vänstra handens ringfinger glänste en klackring i amerikanskt guld med de snirklade initialerna GC för Gotthard Carlsten. Den hade han fått av sin broder Edwin, men använde den aldrig. Nu la jag i stället beslag på klenoden och exponerade den flitigt när jag elegant lyfte lemonadglaset och skålade med flickan. Jag var oemotståndlig.

Och så dansade vi varenda dans med varandra, och när festen var slut följde jag henne den flera kilometer långa vägen hem till hennes port i stans utkanter och sneglade hela tiden på hennes fötter som trippade där bredvid mina. Hon hade nämligen skor med höga klackar, något som jag fann ytterst damigt och förföriskt. Och tänk att henne skulle jag nu få följa hem! Och så pussades vi intensivt (nu var jag en fena på den konsten) i porten och skildes åt utan bestämma träff.

Men ödet var oss gunstigt, ty senare på våren (första gången var det mars) möttes vi oförmodat en solig majsöndag i Konditoriträdgården, jag i sällskap med broder Sven och vännen Harald Terne, ett sällskap som jag prompt lämnade för att tillsammans med Linda ta oss till en bänk i Kungsparken där vi idogt fortsatte våra övningar från den där minnesvärda marskvällen i hennes port.

Sen höll vi ihop ett slag och var bl a i början av juni tillsammans några kvällar på Höllvikens dansbana innan romansen tog slut vilket den ju oftast gör i den åldern.

Givetvis var jag bara påg och långt ifrån förlovningsmogen, men Far, som observerat mina kaprioler och hade ordspråk för det mesta, kom i alla fall med en manande maxim: – *Förälska dej ofta, förlova dej sällan och gift dej aldrig.* Men jag tyckte mej i alla fall för min del och i mitt leverne hyggligt nog ha hörsammat den första av de där tre imperativerna.

På tal om Konditoriträdgården – den oförglömliga oasen vid Rönneholmsvägen- var vi ett gäng som den våren brukade hålla till där med läsk och te under de nyutslagna träden och skicka lappar om önskelåtar till orkestern. Jag tror mej minnas att det var

densamma som konserterat på Cecil under vintersäsongen och senare visst också dök upp på Skanörs dansbana, åtminstone den mustascherade basisten som – kanske på grund av sin stadiga statur - kallades Tönna.

I vårt gäng befann sig – med nyerövrat körkort - också sonen till en av stans textilmagnater. Åklystna som vi var tubbade vi honom att en kväll smyga in i familjegaraget på Kalendegatan och ”låna” fadersbilen, ett vrålåk av märket Cadillac eller något i den stilen.

Garaget låg inne på gården till företagets fastighet och familjen bodde på andra våningen. Det gällde därför att få ut bilen i all tysthet, varför vi – två pojkar och en flicka – r u l l a d e ut den på gatan med föraren vid ratten. Och först därefter vågade vi starta bilen.

Sen tog vi en runda genom stan, men den ökade bara aptiten och vi tyckte oss behöva vidare vyer:

”Vart ska vi åka?”, frågade vi oss.
”Kanske till Bokskogen?” ”Nä, jag vet”, sa flickan:
”Vi kör till Höllvikens dansbana, di har öppnat för säsongen.”

Sagt och gjort. Och så styrde vi kosan dit i något så när anständig fart. Och i Höllviken var mycket riktigt dansen i full gång till dagens låtar och med en orkester flott stajlad i något slags portvinsfärgad mundering, ny för säsongen.

Men vi hade fått åkjäveln i blodet och ville vidare. Samma ville en kompis som också h a n ”lånat” sin fars bil, en Ford v8 av årets modell:

”Vi kör ner till Strandbaden”, sa han. ” Ska vi se vem som kommer först?”

Jo, det var en utmaning! Vår förare nappade på kroken, och så bar det i väg mot Falsterbo med Forden först. Han drog på för allt vad hans åtta cylindrar förmådde, och vi hängde på. När Forden så nådde T-korset i Skanör och svängde åt vänster i den snäva kurvan hände Olyckan. Bilen välte med ”ett brak så det kunde väcka statyer” (för att tala med Piraten) och gled tvärsöver vägbanan och ner i diket, där den rykande la sej till ro.

Vi var tätt efter på väg mot samma kurva och med en fart av 150 knutar. Skulle vi hinna bromsa? Ja, föraren var förstås vid det laget fartblind liksom vi andra, varför vi fick sitta och ropa ut mätarens hastigheter åt honom: –150... 140... 130... Han bromsade och bromsade, och till slut var vi framme och lyckades komma igenom kurvan

under gnissel och gnassel, men dock med bilen upprätt och med alla fyra hjulen kvar på vägbanan.

Sen gjorde vår förare en smart och förslagen manöver, han vände helt kallt bilen och ställde den så att den såg ut att ha kommit från Falsterbo. Och detta hävdade han envetet, när den ofrånkomliga polispatrullen anlände med sina frågor: ”Nä, v i har inte varit med om någon biljakt”, hette det.

Men hur gick det med sällskapet i Forden? Jo, Vår Herre är de dårars beskyddare, och ungdomarna i den på sidan liggande bilen lyfte dörrarna som vore de dasslock och klev tämligen oskadda ur. Men v8:an var förstås demolerad liksom modet hos dess förare inför tanken på mötet på med den därhemma väntande fadern. Och vi i vår tur åkte stukade och modfällda hem i ”vrålåket” och kände ungefär detsamma.

Ty klockan hade hunnit bli tre på natten, innan vi var i hemma i Malmö och kunde kliva av bilen, jag vid Regementsgatan 11 och Bertil Åkesson (ja han var med) vid Skvadronsgatan 10. Och när jag kom upp i lägenheten på andra våningen satt mycket riktigt föräldrarna i vardagsrummet och väntade på den förlorade sonen. Och låt oss nu dra en barmhärtighetens slöja över den uppgörelse som följde.

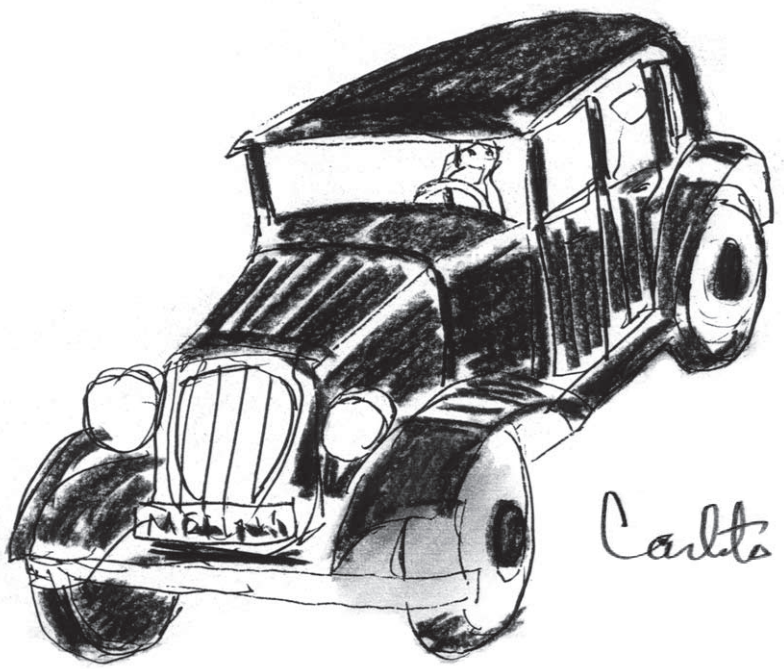

Sommaren 1939

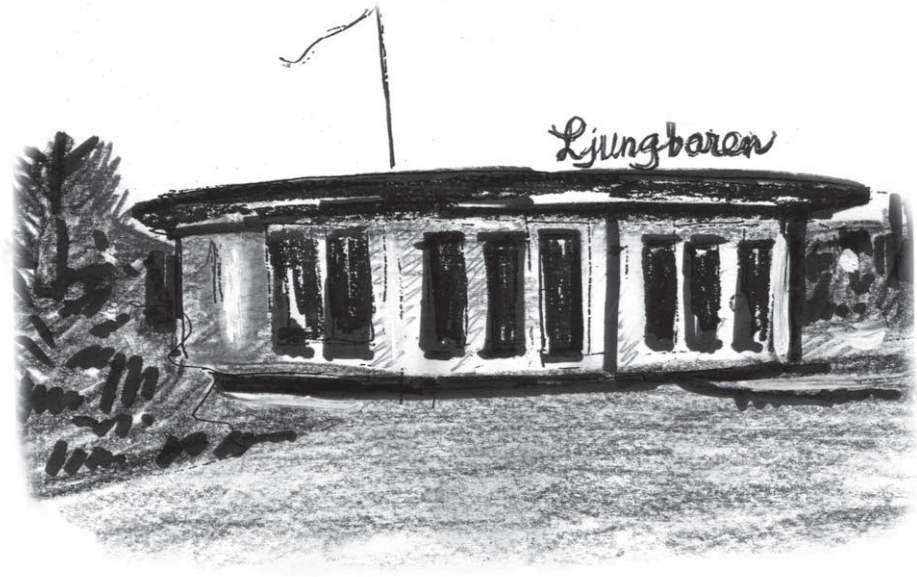

Ja, senast kom vi ju hastigt – om ock föga lustigt – till Höllviken i vrålåk och detta före säsongen. Men nu återgår vi till ordningen och tar i lag med sommaren 1939, min sista som sommargäst i Höllviken

Den ter sig i backspegeln som en falsk idyll, denna soliga sommar, inklämd som den var mellan vårens och den stundande höstens skändligheter med våldtäkten på Tjeckoslovakien i mars och attacken på Polen i september. I världspolitiken förflöt sommaren med fåfäng diplomatisk aktivitet, men om sådant hade vi dagdrönare föga aning utan ägnade oss i vanlig sommarlovsstil åt tillvarons lättsamheter.

Det var den sommaren då ”alla” yngre maskuliner skulle ha collegetröjor med snusnäsduk i halsen och på fötterna helst tjockbottnade dojor, gärna i mocka. Vi lyssnade till den nya schlagerstjärnan Lasse Dahlqvists låtar, framför allt *Jolly Bob* och. *Very, very welcome home, mr Swanson.*

Och från det stora landet i väster kom ting i stil med *Bohoo* och *Organ Grinders swing.* Också Tyskland lät sig förnimmas med artister som Erna Sack, Rosita Serrano och Peter Kreuder, vilka alla fanns att avnjuta på Telefunkenplattor.

”Swing”, ja. Det var tidens melodi som bars fram av mästare som Artie Shaw, Benny Goodman, Glenn Miller och alla de andra storheterna i branschen Det var också namnet på en dansstil med gungande steg som jag den sommaren lyckades lära mej på Höllvikens dansbana och varmed jag på höstens bullfest på Ribersborgs brygga kunde bräcka alla kompisar från gänget på ”gatan” (som annars inte har med Höllviken att göra).

I Höllviken ägnade vi oss åt nyheter som *Ljungbaren* och en mitt emot denna nyanlagd minigolfbana på andra sidan Landsvägen. Ny var också *Höllviksgården*, en restaurang som förstås låg utom räckhåll för våra knappa resurser, men dit jag en oförglömlig augustikväll av far bjöds att äta kräftor

Storebror Sven låg den gången i lumpen och mor på sjukhus medan småbröderna passades av mormor. Uppskrämd av vår morbror Axels död i hjärtsvaghet 1937, trodde sig Mor lida av samma – som hon antog – nedärvda åkomma och hade redan hösten 1938 plågats av ”hjärtattacker”, dvs hjärtklappning av nervös typ. (Hon blev över 90 år gammal). Och nu i sommar hade besvären kommit tillbaka i ännu värre form, varför hon lagts in på Medicinen i Malmö under observation av självaste professor Ljungdahl, klinikchefen.

Och därifrån utgick via far bulletiner om att man på henne skulle pröva något med det imponerande namnet *elektrokardiografi* och som jag i min enfald trodde vara en form av terapi och knöt stora förhoppningar till. Därom fick vi telefonledes från far höra en söndag hemma hos Sten och Elin Holmström som tagit sig an de moderlösa och bjudit dem på middag. (H o n kunde laga mat!). Och senare på sommaren tyckte väl Far att sonen Anders (för tillfället utan broder Sven) tedde sig en smula modlös och kanske borde gaskas upp en smula. Därav kräftorna (7 st. pr portion) på *Höllviksgården*.

Den sommarens 17 juni hade jag för övrigt fyllt 18 år och på grund av förmodat uppnådd mognad och behärskningsförmåga beviljats tillstånd att röka i hemmet, något som efter kaffet och tårtan beseglades med att Far bjöd mej på en cigarrett (och därmed släppte anden ur flaskan. . .)

Den var som alltid i hans fall av märket Stamboul, en mild orientalisk sort som han rökte i enstaka exemplar och utan halsbloss. Så gjorde – till att börja med – också jag,

och det hela kunde ha förlöpt tämligen harmlöst om jag bara fortsatt med den vanan.

Så blev det dock i n t e. Jag höll ihop med ett gäng pojkar och flickor som i sin sysslolöshet likt en kråkflock drog omkring i samhället och slog sig ner lite varstans, dock oftast i Höllvikens dansrotunda som ju stod tom om dagarna.

Och där satt vi vid kaféborden och snackade och rökte och rökte, inte minst flickorna. Och en dag följde jag deras exempel och drog ett halsbloss på min Stamboul, vilket en av dem –hon hette Stina – observerade:

- Nä, men titta på Anders! for hon ut i beundrande tonfall. – Han kan dra halsbloss!

Smickrad av så lättköpt framgång fortsatte jag att suga i mej smörjan och fastnade förstås raskt i skiten. För när nikotinet via lungalveolernas blodkapillärer i rejäla doser kom in i blodet och upp i hjärnan, var beroendet – eller cigarrettsuget – där, och en stor del av tillvaron gick åt till att skaffa röka.

Enligt lagen om tillvänjning och dosökning (som jag långt senare skulle docera om i biologiläroböcker. . .) räckte inte längre Fars milda, orientaliska Stamboultaggar till för att stilla mina lustar, utan nu fick jag ta till starkare saker, ting som Broadway Blend, Chesterfield, Lucky Strike och Camel, alla med Virginiatobak (en sort hette t o m Richmond) och till ett pris av 1 kr och 20 öre per paket om 20 stycken.

Det kostade alltså skjortan att röka, och med mina knappa resurser hade jag snart inte råd till annat och fick avstå från Krusekorvarna om lördagskvällen. Men hellre svälta (nåja…) än att svika nikotindjävulen.

Till slut stannade jag för märket Bill som jag sen förblev trogen i nära tjugo år innan jag kunde lägga av. Tjugo år alltså – och till vad nytta? Ja, en viss njutning – det kan inte förnekas – men därtill egentligen inget annat än att jag i min undervisning kunde ta mej själv som avskräckande exempel på rökandets vådor.

Men vad för slags historia min lungvävnad hade att förkunna efter tjugo års rökande vet jag inget om och vill helst heller inte veta. Jag kan dock lugna mej själv med att lungorna i alla fall fått leva i fred för tobaksrökens sot och sattyg i vid det här laget ytterligare fyrtio år.

För övrigt gick sommaren 1939 på sätt som redan beskrivits, och jag låter den på lämpligt vis mynna ut i den där kvällen med Far och augustikräftorna på Höllviksgården och med en hänvisning till kommande betraktelser av mera tematiskt slag.

Men för det kronologiska berättandets del sätter jag härmed punkt.

Här står skribenten sådan han tedde sig ungefär vid tiden för "Sista dansen i Höllviken". Det är på våren och han står vid Rönneholmsvägens bommar och tittar längtansfullt efter tåget som just stånkat förbi på väg mot Höllviken. Bemärk elegansen! Dubbelknäppt grå kostym med moderiktigt smala brallor, tjocksulade mockaskor och hatt. En swingpjatt i vardande.

Episoder kring kyssande

Badhytter

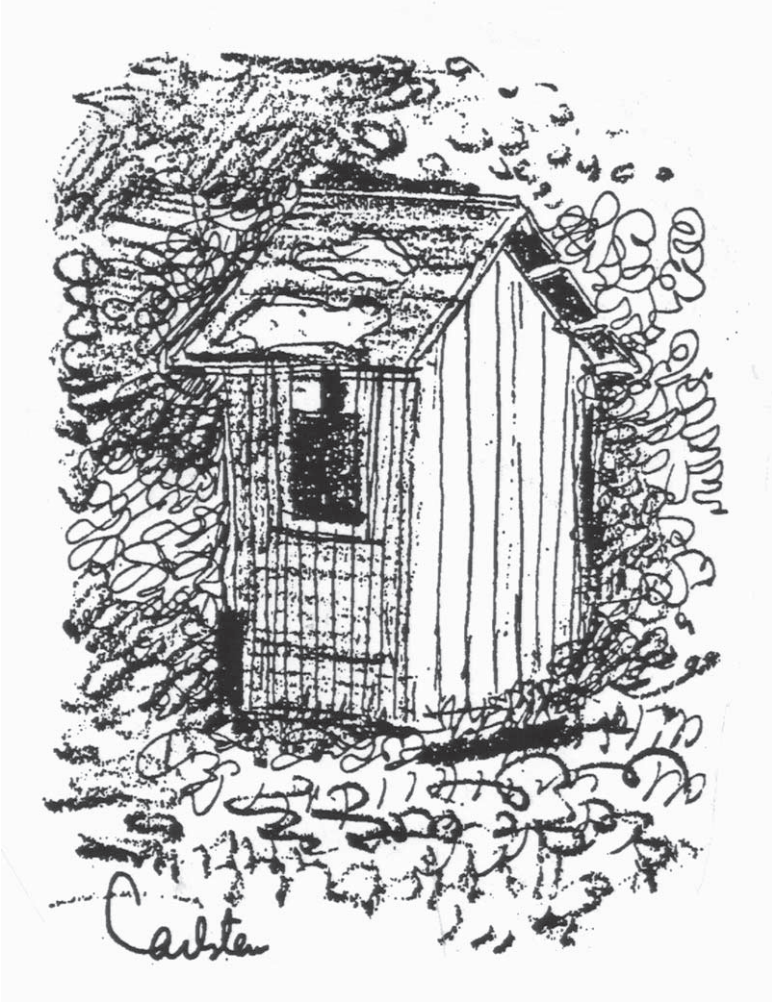

Det är oktober och jag vandrar bland badhytter i Falsterbo

I denna sena höstdag står de alla oanvända, och jag rör mig i en värld av övergivna kåkar, ett slags monument över en sommar som flytt och får mej att bli nästan lika

elegisk som Paul Andersson i hans *Elegi över en förlorad sommar* och med honom tycka att nu - - -

> *- - - seglar vi in i en annan timme*
> *och allt är förtvivlat längesedan.*

Ja, finns det egentligen något mera ”förtvivlat längesedan” än en nyss förfluten sommar?

De här badhytterna skuggas av höga sanddyner trots att de redan står under skymmande bokar. Men inte ska badhytter förmörkas av allsköns dunkelhet, nej, de ska ligga högt och fritt för svepande havsvindar och andas ut solvarmt trä och lyssna till det sträva ljudet av rasslande strandråg.

Åtskilliga av badhytterna ter sig också tämligen bedagade med flagnande papptak och gistnat virke och jag ritar av ett fönsterlöst exemplar, bedrövligt att betrakta i sitt långt framskridna förfall.

Annat var det med min barndoms badhytter i 30-talets Höllviken och Ljunghusen! De hade hela fönster och täta väggar som i sin vänliga famn inneslöt den nybadade, förblåste och huttrande pågen, bjudande honom skydd och värme. Och i bästa fall var föräldrarna på plats därinne med hett termoskaffe och dopp, i en sådan stund tillvarons mest förföriska måltid.

Ja, här fungerade badhytten som kaffe- och värmestuga men var givetvis mest av allt en insynsskyddad omklädningsplats och i den rollen omistlig då det blev dags att klä av sig på stranden. Och utan tillgång till badhytt hade jag nog i det läget fått bete mej ungefär som Mr Bean i ett oförglömligt stripteasenummer inför badet. Eller som August Strindberg när han i barndomshemmet dök in i en garderob för att i hemlighet få byta byxor i fred för brödernas blickar. Men på stranden fanns ingen garderob!

Ja, jag har på annat ställe i denna bok berättat om hur ovillig jag var att som femtonårig *spätblüher* exponera min sent mognande nakenhet. Döm därför om min fasa när John Rich – en dansk drul som brukade våldgästa oss under åren på Ljungvägen – en gång oförmodat ryckte upp badhyttsdörren och fann mej naken under omklädning. Varpå han slängde ut mej på stranden som var full av intresserat spanande flickor och – o fasa! – stängde dörren.

Detta om badhytten som klädhytt. Men den fungerade också som hångelhytt och näste för den unga kärleken, om nu bara flickan oförmärkt lyckats få med sej nyckeln från kroken bakom dörren därhemma.

Då kunde man regniga dagar sitta där i hytten och lyssna på smattret mot papptaket och njuta en tämligen oskyldig lycka, som dock förmörkades av utsikten att hennes föräldrar skulle kunna få för sig att cykla ner till stranden och ta sig ett bad i regnet: ”Men, Kerstin, varför sitter du h ä r ? Och v a d är det *där* för en pojke?” O, fasa!

Dock är allt sådant i dag lika förtvivlat längesen som Paul Anderssons förlorade sommar, för numera får ju tonårstillbedjaren med föräldrarnas goda minne övernatta i jungfruburen.

Men kanske upplevde vi som var unga på 30-talet ändå mer spänning och glädje i v å r t umgänge över könsgränserna trots att vi bevakades av en moraliserande vuxenvärld och trots att vi sommartid måste hålla till i trånga badhytter och vintertid i dragiga portgångar. Som flickan sa (sa Far):

Varför ska det alltid vara uppåt väggarna när man ska ha roligt?

Quadrilabial inhalationssmack

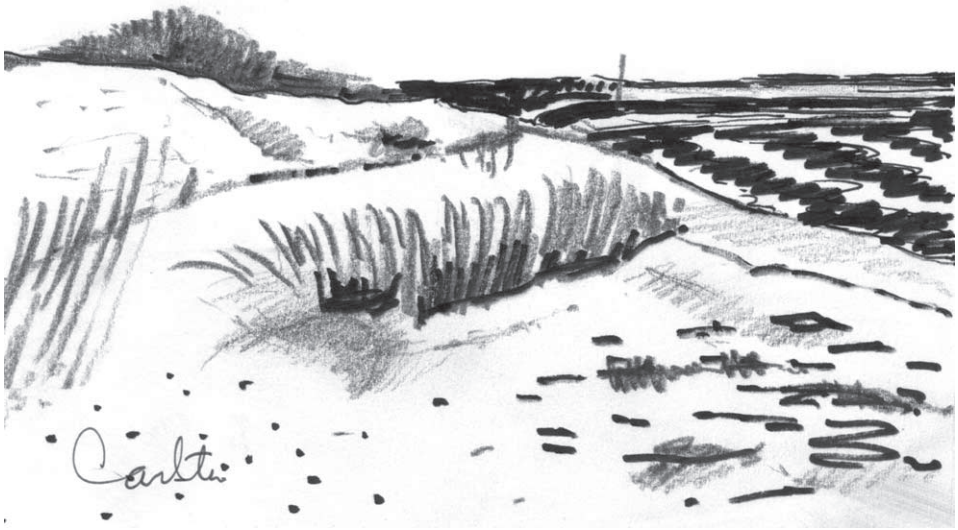

Det är en skön dag i februari när jag är nere vid Östersjöstranden i Falsterbo i höjd med Strandbadens dansbana och ritar av utsikten österut.

Temperaturen ligger på vårvärme, och havet speglar en intensivt blå himmel i en nyans som – när jag akvarellerar skissen – kräver inslag av coelinblått i der ultramarina.

Vilket underbart namn på en färg förresten: color ultra marinus – den *intensivt* havsblå: – blå, blå, blåååå.

Men i detta havsblå river en frisk sunnan upp vita revor i väven, mönster som i gestalt av fräsande kammar jagar varandra i sin eviga vandring mot kusten.

Bortom buktens båge kan jag vid horisonten skymta *Ljungskogens* udde. Där är väl en sådan ljuvlig dag klubbförsett folk i farten med att spela det spel som enligt en uppslagsbok handlar om- - -

- - - att med så få klubbslag som möjligt slå en boll från utgångspunkten över en gräsbana OCH NER I ETT HÅL . . .

Ja, det där låter ju torftigt och nästan löjeväckande och berövar spelet mycket av dess nimbus. Ty torra definitioner kan profanera det mesta här i världen, t.o.m en sådan helig förrättning som k y s s e n, eller vad sägs om att, som fakiren Falstaff, kalla den en *quadrilabial inhalationssmack?* Därtill var han förmodligen inspirerad av gamla Nordisk Familjebok som ger följande definition på förrättningen:

”ett slags sugande muskelrörelse med läpparna, använd som uttryck för känsla på så sätt, att läpparna tryckas emot ett lefvande väsen eller ett ting”.

I min tillvaro hade jag en sommar för längesen kunnat debutera med sådant smackande, inte långt från den här platsen, eller närmare bestämt bortom Ljungskogens udde och i Kämpingebuktens trakter. Men så skedde inte, och det var en sorglig historia.

Det var sommaren 1936, och jag var nyss fyllda femton år och bodde med föräldrar och bröder i en sommarstuga på Gottåkravägen i Ljunghusen. H o n bodde i grannvillan – precis som i en Andy Hardyfilm – och tycke uppstod. Vi vandrade ut bland tallar, granar, kråkris, ljung och barrdoft och stannade på en angenämt avfolkad plats i skogen. Vi betraktade varandra, och jag förstod att här gällde det att kyssa till, men därav blev intet.

Jag var uppfostrad att betrakta flickor som mystiska och oberörbara väsen, vilka sedesamt rörde sig till och från klosterlika anstalter i stil med Stenkulas, Bunths och Statens flickskolor i Malmö. Över den sistnämnda inrättningen härskade med järnhård moralisk hand en kvinnlig r e k t o r med anor från en husaröverste. Hon regerade som en sådan och medgav i sin militäriska vakthållning över flickornas dygd endast honköns närvaro, då skoldanser arrangerats i refektoriet. Inga manliga kontrahenter släpptes in i det kyska templet, och malisen påstod, att vid ett tillfälle fick en av nödtvång och i hast uppbådad manlig musikanttrio framföra sina låtar bakom ett skynke som dolde den maskulina vederstyggligheten.

Sådan var alltså tidsandan och flickan förblev, sorgligt nog, okysst. Jag stod där som ett fån i skogen och visste inte riktigt vad jag skulle ta mej till med henne. Jag var lika handlingsförlamad som någonsin Tom Sawyer när han på rasten äntligen kommit att bli ensam i skolbänken med Betty Thatcher, fredsdomarens dotter. (Eller v a r han inte?).

Att kyssa en flicka var mej fullkomligt otänkbart, jag hade inte ens vågat mej på sådan farlighet när vi lekte Ryska posten på barnkalasen. Med ”handslag, famntag och klapp” gick det an. Men ”k y s s”? Aldrig! Och jag minns med vilken fasa jag flydde fältet, när jag 1932 i elvaårsåldern bodde på Regementsgatan 64 och lurats ner i källaren av två försigkomna töser som ville leka Ryska posten utan inledande förval. Ja, vad allt har man inte gått miste om!

Men tillbaka till flickan och mej i skogen. *Något* måste göras, det insåg jag ju, men v a d (utom att kyssa henne)? I min desperation kom jag att tänka på plånboken i min bakficka och halade fram den:

– Vill du titta på mina fotografier?

Tablå och ridå. Och Blamageguden hade fått ett nytt nummer till sin repertoar av nattliga föreställningar - - -

❧

Detta att utbyta karesser på ett platoniskt plan får mej att tänka på en dikt av Johan Almkvist.

Denne store moralförkunnare, idealist och utgivare av nakenmagasinet *Natur och hälsa* – tyvärr med skamligt bruk i tidens magra pornografibransch – låter nämligen i dikten *Skönhetsdyrkan i skogen* ett ungt par ägna en hel söndag åt att solbada i paradisdräkt under hänfört stirrande på varandras kroppsliga företräden. Inget för situationen vettigt inträffar för övrigt. Dikten är fylld av manande moral och avslutas med dessa strofer:

I skönhetsdyrkan de gingo
så helt och hållet opp,
att ingen känsla de fingo
av sinnlighet i sin kropp.

Men när solen dalade ner
deras skönhetsdyrkan var slut,
och i skymningen paret sig beger
på hemvägen ur skogen ut - - -

”Ett snöpligt slut på en – efter allt att döma – förspilld dag”, suckar Olle Strandberg,

som citerar dikten i *Pegas på villovägar* men därtill också åtskilliga andra exempel på mera lidelsefulla försök i branschen:

Ja, kyss mig vilt, och kyss mig ömt,
och kyss mig länge, kära,
och om du skulle konsten glömt,
så kom hos mig i lära:
låt våra munnar binda oss,
så tätt sig binda låter,
och när de bundit, slit då loss,
och börja leken åter.

- - -låter det (förutom givetvis SMACK) hos t.ex. K. G. Ossiannilsson. Ja, det är grejer det! Och att munnar binds ihop och åter sliter sig loss förekommer också i ett mera parodiskt aktstycke i genren, denna gång handlande om ett igelmunsartat avsked när tåget går:

Hur skönt är det ej att i avskedets stund
få hänga sig fast vid den älskades mund
och dingla och dångla med benen.

Och med dessa uppbyggliga exempel hoppas jag att den ärade läsaren i någon mån fått gottgörelse för min uteblivna kyss i skogen.

❧

Men nästa sommar återkom jag till Ljungen och bröt raskt igenom kyssvallen (s 72) och ville förstås sen gärna visa mina nyvunna färdigheter för den tidigare så försummade flickan på Gottåkravägen. Men då hade hon flyttat till Båstad och var utom kysshåll.

Som den vise Omar ibn-Khattab säger:

Fyra ting kommer aldrig tillbaka:
en avskjuten pil,
ett utsagt ord,
ett tillryggalagt liv
och ett försuttet tillfälle.

Jag stod där som ett fån i skogen och visste inte riktigt vad jag skulle ta mig till med henne.

Drama i Ljunghusen

Pallad upp bland gelikar ligger i Skanörs hamn en gammal skuta, en bredbukig veteran som väcker minnen.

Det var sommaren 1937, och jag var nybliven gymnasist med rätt att bära Malmölärverkets ärofulla ugglemössa. Den kallades så efter mössemblemets Athene noctua eller Minervas uggla, vishetens symbol. Men elakt folk påstod att ugglan företrädde slöfockar som var uppe om natten och sov om dagen...

Min kompis och granne i Ljunghusen, där vi sommarbodde, bar samma ädla huvudbonad och imponerade med denna, liksom jag, på de två flickorna vi umgicks med den sommaren. De tyckte att mössan nästan gav dem status av studentflammor och bad oss bära den ständigt.

Det fina med mössan var bl a att den inte avslöjade bärarens gymnasiala rang. Han

kunde – vad mössan anbelangade – vara en vördnadsbjudande ståndsperson från högsta ringen, likaväl som – och det var ju fallet – en ynklig rekryt som inte ens lärt sig att böja sitt första *mensa, mensae.*

❧

Ugglemösskrönta alltså och i sällskap med flickorna for vi omkring på våra cyklar och letade efter undanskymda platser där vi kunde öva oss i kyssandets ädla konst. Vi sa förresten inte kyss och kyssa utan slät och släta, precis som det låter i en vers på Stockholmsslang:

Släta de fräkniga
brudarna blott
i porten
när dinkan slår tre.

I brist på portar fick vi söka oss till andra oaser och fann dem i form av döljande dungar, barmhärtiga buskager och djupa sandhålor. Och en vacker junikväll fann vi nere vid Öresundsstranden – ungefär i höjd med Ljunghusens station – en till synes övergiven eka som föreföll vara väl ägnad att hysa den unga kärleken.

I den rodde vi ut till en ännu större och bättre oas, en bredbukig skuta (se ovan) som låg och guppade förföriskt i solnedgångsbleket. Vi äntrade den och började före ordinarie kyssövningar att under triumfatoriska skrän sätta den i våldsam gungning.

Och så vrålade vi ut en av dagens slagdängor, sådan vi uppfattat den på Höllvikens dansbana:

Vi ska segla
hela livet samman
i en grönmålad bååât. . .

Vi *härjade* med andra ord. Men – som det heter i sagan om Pomperipossa – det skulle vi aldrig ha gjort!

Ty plötsligt blandade sig med våra stämmor ett ohyggligt ljud, ett läte i stil med det som amerikanen Davis Grubb i romanen *The Night of the Hunter* (filmad som *Trasdockan*) beskriver som ”något som vara lika gammalt som ondskan själv, ett pulserande vrål som fördes över vattnet i en vederstygglig rytm”.

Det kom från en snipa som roddes av en hotfullt svartklädd gestalt vilken ibland artikulerade sina vrål till förnimbara ord:

- Era jäääävla ongar! Ja ska morrda er!

Vrålaren var den bredbukiga skutans ägare, en halvfnoskig enstöring som bodde i en förfallen fiskarstuga norr om Landsvägen. Han sågs ibland röra sig ute i samhället, en grotesk figur med flottigt blåsvart hår, undvikande blick och – från vegamössan till smorlädersstövlarna – luden av ingrodd och till synes sekelgammal skit.

I den sommarljusa miljön tedde han sig som något av en gengångare från köldens och vintermörkrets rike, ett slags Näsets egen Sintram i solkig förpackning. Här gällde det tydligen att rädda livet, och vi hoppade raskt ner i ekan, som vi dessbättre förtöjt på sjösidan av skutan. Men när vi rodde mot land gensköt han oss och var strax över oss med hugg och slag.

Han slog besinningslöst med åran som tillhygge, och vi önskade oss stålhjälmar i stället för ugglemössor. Vi fick till slut hoppa i sjön för att kunna rädda oss in på grunt vatten. Och där på stranden stod – tackom och lovom! – ingen mindre än direktören Frans Pålsson, en av de frejdade bageribröderna, och frälste oss från demonen. Jag har sedan dess alltid föredragit Pålssons bröd.

Det var förstås slutlekt den dagen, men nästa kväll var vi åter i farten, dock längre österut och alls inte i båt. Men vi hade en ny tidens sång på läpparna, vilken också den gick i den marina genren:

Två solröda segel styr bort ifrån land,
ett hav som en spegel i aftonens brand.

Och d e t var en perfekt sammanfattning av stundens stämning. Ack, sommar, sommar, sommar. Och i rosornas år tillika.

Postludium till dansmusik

Namn Calluna vulgaris
Ljung
Klass Decandria Ordn. Monogynia
Fam. Bicornes
Växtställe Ljunghed
Hölleviken den 19 aug 1933
Anders Carlsten

Höllviken dansar och ler

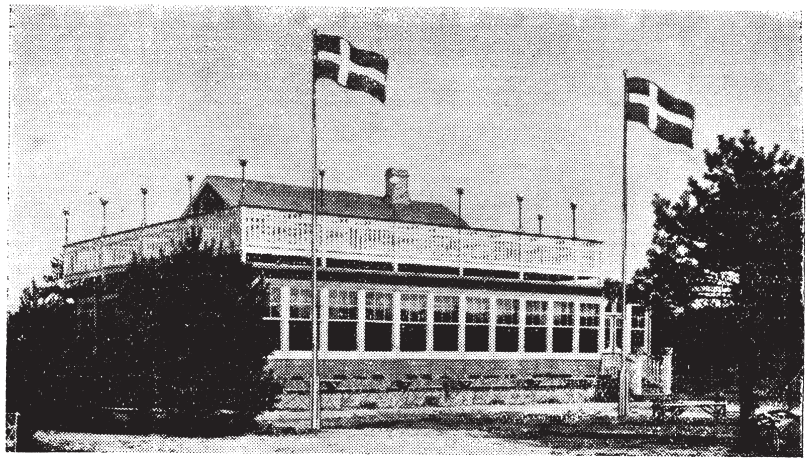

HÖLLVIKEN.

RESTAURANT "FURET"

REKOMMENDERAS!

Abonnenter samt beställningar av middagar och soupéer emottagas tacksamt pr tel. 75 Fotevik.

DANS
Onsdagar, lördagar, söndagar.

KONSERTMUSIK
under högsäsongen.

OBS.! Höllvikens vackraste plats. OBS.!

Ja, egentligen var det Wien som dansade och log i en legendarisk film med Willy Fritsch och Lilian Harvey (vilka båda fanns att beskåda i mitt samlaralbum med filmfoton från Divachokladen à tio öre)

Men när det regnar på prästen stänker det på klockaren, varför också den sommarens dansbanepublik i Höllviken sjöng med i filmens refränger Både från danspalatset

Furet och Höllvikens dansbana hördes ur furudungarna mer eller mindre fulländade versioner av Boyer-Heymanns *Wien und der Wein* och *Det sker blott en gång*, t o m auf deutsch: – *”Das gibts nur einmal, das kommt nicht wieder”*. . .

❧

Vi skrev sommaren 1931 och själv var jag en liten påg som redan på vårkanten hemma hos vännen Bertil Wahlström hört en kvinnlig släkting till honom sjunga melodierna till eget ackompanjemang på piano. Och sen gick de igen när jag en oförglömlig majkväll fick följa med till Folkets park och höra dem framföras *con amore* av en schrammelkvartett på utskänkningsstället *Far i hatten.*

Min far var förvisso inte i hatten men följde i alla fall med sällskapets övriga herrar för att dricka öl (alltså ”lushunnabier”) i Moriska paviljongen, där jag bestods prinskorv på pinne, den tidens öltilltugg. Till dessert fick jag avnjuta en från kiosken under Pariserhjulet levererad våffelstrut med glass, vispgrädde och sylt. O salighet!

❧

Men här sitter jag och drömmer bort mej med paviljonger, prinskorvar och våffelglass. Vi skulle ju tala om hur Höllviken dansade och log. Den där ”dansar-och-ler-sommaren” bodde familjen på Hammartorpsvägen, varom jag tidigare berättat i denna bok.

Och alla lördagar och söndagar var vi bröder, Sven 12 år och Anders 10 år, på dansbanan eller dansebanan (som vår mormor kallade den), dock inte för att dansa, det gjorde inte pågar i vår ålder på den tiden, utan för att titta på folklivet och lyssna på musiken.

Vår dansbana var egentligen Höllvikens restaurang, men här skall det handla om *Furet*, den andra inrättningen. Den var av mer folkligt slag och hemvist för Foteviks alias ”Pjaskebys” (eller om nu detta var Höllviken) egna urinnevånare och därutöver för folk från Malmö, danslystna pågar och töser som ”darrhimma” brukade hålla till på *Kronprinsens dansbana* (senare *Arena*) vid Husarkasernen eller kanske *Bostonpaläet* på Idrottsplatsen.

Och på Furet dansades det till låtar som vi snart kunde refrängerna till, sådana som den om Axel Öhman i sin ”blå kavaj” eller den om *Från Frisco till Kap*, minne från någon Rolfrevy och med det Svarta Sveket som tema:

För först betog du mej
å sen bedrog du mej
å såna saker förglömmer man ej.

Där hördes också ting som Sista man på Skansen eller *De e nåt visst me en flottist* alla handlande om sjömanslivet och då helst Kungl. Flottans folk som efter filmen *Kronans kavaljerer* var i ropet till glädje för traktens alla pigor, dessa som av belevade personer kallade *hembiträden*. Filmen bjöd på en tryckare som fick matrosen att med handen under flickans kappa, och kind mot kind med henne, sjunga med i refrängen: – *När vinden vänder sig, då kommer nya dagar - - -*

Hembiträden, ja. Vilde Hugo Mattsson i Skanör (som hade mycket att förtälja om Pjaskeby) var till den milda grad belevad att han för säkerhets skull kallade en allmänt känd och sjuprickig skalbagge för *Jungfru Marie nyckelhembiträde*. En man för dagens JämO!

Men nu det var ju tal om dansbandslåtar på *Furet*, och av någon anledning kan jag inte glömma en där ofta spelad onestep med refrängen- - -

Zebran är ett randigt djur,
ränderna går aldrig ur- - -

- - - varvid jag givetvis sjöng ordet zebra med hörbart zäta (tsebra- - -) därmed respekterande en av svensk stavningsläras då ännu bevarade rariteter. Men nu har förstås denna stavningsversion – likt annat trevligt i språket – gått åt helvete, och i dag finner man av z-ord i SAOL nästan bara zenit, zigenare och fakiren Falstaffs zontariff. Men givetvis ska djuret stavas ZEBRA!

För övrigt gillade jag dansmusiken som bjöd på en av tidens få kanaler till tonernas värld. Vad vi annars kunde konsumera i den vägen var några snålt utmätta grammofontimmar i radion och så förstås familjens egna skivor.

Hemma höll vi oss med en ståtlig musikmöbel en ”grammola” skänkt av familjens amerikaonkel. Denna apparat vevade vi bröder upp, la på stenkakorna och spisade tjugotalets schlager i stil med *Gula Paviljongen* (som var v å g a d), *Min vår är din vår* och *Valencia.*

Och vid högtidliga tillfällen bjöd Far på *An der schönen blauen Donau* från en skiva med extra stort format och inspelad på bägge sidor. Den hade vi att lyssna till under största möjliga tyssst-nad, och Far brukade själv framträda som Dirigent.

Annars var det alltså dansbanemusiken som gällde och som lät mig uppleva i stort sett hela 30-talets parad av örhängen allt ifrån *Säg det i toner* och fram till *Very, very welcome home, mr Swanson*. Barn och unga hade på den tiden inte mycket av en egen musikvärld (i dag finns det över hundra varianter av bara rockmusik) utan vi fick nöja oss med de smulor som föll från de vuxnas bord.

Men tillbaka till Furet, en folklig inrättning med sedvanligt inslag av supande och slagsmål. Det var särskilt två gubbar som – helgdagsriggade i svart kläde och vegamössor – brukade ge en hänförande lördagsföreställning utanför entrén, ett skådespel som vi pågar aldrig försummade att avnjuta.

I vardagslag var dessa gubbar, den ene lång och den andre kort, såta vänner men när fyllan rann till började de gräla. Den långes skrovliga bas blandades då i en kakofonisk duett med den lilles (han hette visst Fredrek) gälla och hetsiga falsett.

Till slut tröt argumenten för den långe och då tog han helt enkelt Fredrek ”i maten” och lyfte upp honom i ögonhöjd: – DIN JÄVEL! Därmed hade han visat sin styrka och makt, och gubbarna fortsatte att fredlig dela på lördagslitern.

De var fiskare från Lilla Hammars läge och avnjöt sin högst välförtjänta lördagsfylla efter veckans slit med drivgarn och långrev. Och detta deras lördagsnöje leder tankarna till *Johannes*, en Albert Engströmfigur och utsliten pitpropsbärare som ”på lördagskvällarna måste in till stan, till fantasi och narkos”. Samma måste de här gubbarna, och för dem var ”stan” Höllvikens centrum, alltså Furet med omnejd och deras centralort Fotevik.

Ja, det där var ju dramatik i buskisgenren, men vi bröder fick också bevittna allvarligare ting på Furet. En midsommarafton sjönk en man till golvet mitt under dansen, och det ropades på läkare. Och vem kommer då springande från Höllvikens dansbana om inte själve *Tore Elmqvist,* vår egen familjs omtyckte barn – och husläkare.

Han privatpraktiserade i Malmö men tjänstgjorde sommartid på Ljungsäters sjukhem och var på dansbanan med ett gäng lundensare (bl.a. Patrik Malmström) för att fira kvällen. Nu fick han rycka in som yrkesman men kunde trist nog bara konstatera ett dödsfall, ett faktum som – för en stund – la sordin på stämningen: ”Då stannar dansen, då sänkas ljuden” säger ju Wallin i sin *Dödens ängel*. Nej det var förstås inte alltid Höllviken kunde dansa och le- - -

Givetvis drog Furet också till sig original, bl.a. Johan eller ”Slimmingefriaren” som

kunde ses vandra kring bland uteserveringens bord och tömma gräddsnipor och sockerskålar. För i Johans värld fick ingenting förfaras.

Han såg ut som en liten lappgubbe i tofflor och var ungefär lika ingrodd av skit som ”Demonen i Ljunghusen”. På skulten satt en toppmössa med skärm, tillverkad av ”Ana” (Anna), häradssömmerskan i Skurup, och på Johans befallning väl tilltagen i höjd för att kunna lägga någon tum till hans oansenliga längd.

Ty Johan var ”tösagalen” och ville imponera på kvinnokönet som han dyrkade. Liksom Esping hos Piraten ville han få händerna fulla när han tog i kvinnfolk och kunde inte få fruntimmer med nog dryga ”hossekravar” (strumpkragar). Sitt ideal försökte han finna genom att på stränderna mäta tösernas låromfång med ett snöre. Och många ställde villigt upp!

Namnet ”Slimmingefriaren” hade han fått sedan han, efter en tur till USA(!), annonserat efter en livsledsagerska, förespeglande att han var- - -

- - -en skönhetsdyrkare hemkommen från Amerika med pengar i pungen.

Han fick 140 svar, och många giftaslystna spekulanter sökte sig till Slimminge för att besiktigas av Johan. Men alla vände de i dörren när de fick se honom. Ingen ville ta trollet för pengarna.

Johan försökte också bjuda upp till dans men nobbades ständigt och kunde då trösta sig med att dansa solo. Hur han tedde sig i all sin glans visas här i bild. Och vid studium av denna må bemärkas att Johans byxor nertill är insnörade med säckaband. Detta för att förhindra hälsofarligt drag under Johans milslånga vandringar. Ja, han var – bl. a mycket annat – också en ”dröftakar” (en kringdrivare) eller vad som på vetenskapligt hottentottspråk kallas ”ett fall av *vagabondism* ”

Men Furet fungerade – liksom för övrigt Höllvikens dansbana – också som något av en folkpark, och mycket efterlängtad dit var *Hector El Neco*, den store illusionisten

Han kom som vanligt sommaren 1931 och drog fullt hus till etablissemanget. Han var något att uppleva för familjerna, och vi var där alla, vi kompisar från Hammartorpsvägen och Anders Olsvägen, i sällskap med våra föräldrar (och mitt fall också mormor).

För oss pågar var det särskilt spännande, ty vännen ”Fiddelej” i vårt gäng hade engagerats av Den Store och kallades under föreställnigen (till synes oplanerat) upp på scenen för att i sedvanlig stil låta sig berövas slipsen och förlöjligas på annat vis. Efteråt försökte vi pressa honom på vad han och El Neco kokat ihop, men han teg som muren. Dock hade han ovanligt mycket slantar att köpa godis för den kvällen.. .

För övrigt fick vi uppleva en hänförande seans med kinesiska ringar, försvinnande kulor och annan magi, extra kryddad av hr illusionistens studentikosa talförhet. (Han hade förresten tagit studenten på Malmö latinskola och satt i gruppfoto på klassrumsväggen när jag gick där). Han gick ju sedan långt i branschen och blev t.o.m. på fyrtiotalet utnämnd till Kungl Hovtrollare av kung Gustav V.

Och därmed drar vi ner ridån, inte bara för El Neco utan också för hela detta avsnitt om Furet och det Höllviken som där dansade och log.

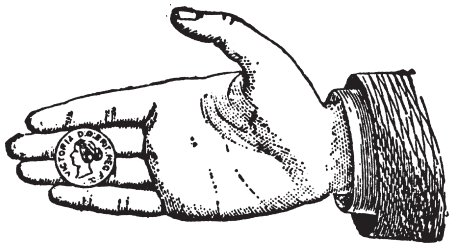

Sista dansen i Höllviken

Annons från sommaren 1939.

”Vår” dansbana var alltså Höllvikens restaurant och ingalunda Furet. Det var dit vi sökte oss redan som småpågar under åren på Hammartorpsvägen och det var där vi i de tidiga tonåren tog våra första stapplande steg på den offentliga dansens bana – och på våra danspartners fötter.

Själv gjorde jag min debut 1936 och då med stackars Lisa, min första stora kärlek, som moatjé. Jag hade haft chansen att få kyssa henne men inte vågat. Och nu ville jag kompensera henne för denna feghetens fadäs genom att åtminstone bjuda upp till dans.

Vi trädde alltså upp på banan till tonerna av Calle Schevens vals, och så bar det åstad. Det var för min del ett hopp rakt ner i det kalla vattnet, och resultatet blev därefter. Visserligen hade jag övat där hemma med en moster, men hon hade tydligen besuttit den mogna kvinnans förmåga att oförmärkt styra en oregerlig fåle och då hade valsandet gått något så när efter reglerna.

Men nu, när jag själv skulle styra processen, gick allt åt helvete. Det blev en ofrivilligt avig vals med påhopp och avhopp, snedsteg och knuffsteg, avstamp och fotstamp, ja

nästan som när Fröding (i hjältedikten Balen) är uppe och gör bort sig med adelsstolta fröken Elsa Örn:

Och så törnade vi, och så struttade vi,
som förvildade skottspolar skuttade vi - - -

- - - och jag förstod att stackars Lisa efter denna kalvdansövning alls inte kände sig kompenserad för den så snöpligt uteblivna kyssen. Och i nästa dans svävade hon mycket riktigt ut i armarna på någon ortens Svarta Rudolf och log ”i den väldiges nävar” alltmedan jag fick stå där och titta på i utskåpad ensamhet.

Som jag tidigare berättat om var vi bröder i tio-tolvårsåldern på Höllvikens dansbana varenda lördags- och söndagskväll och det redan när de första saxofonbrölen lockade

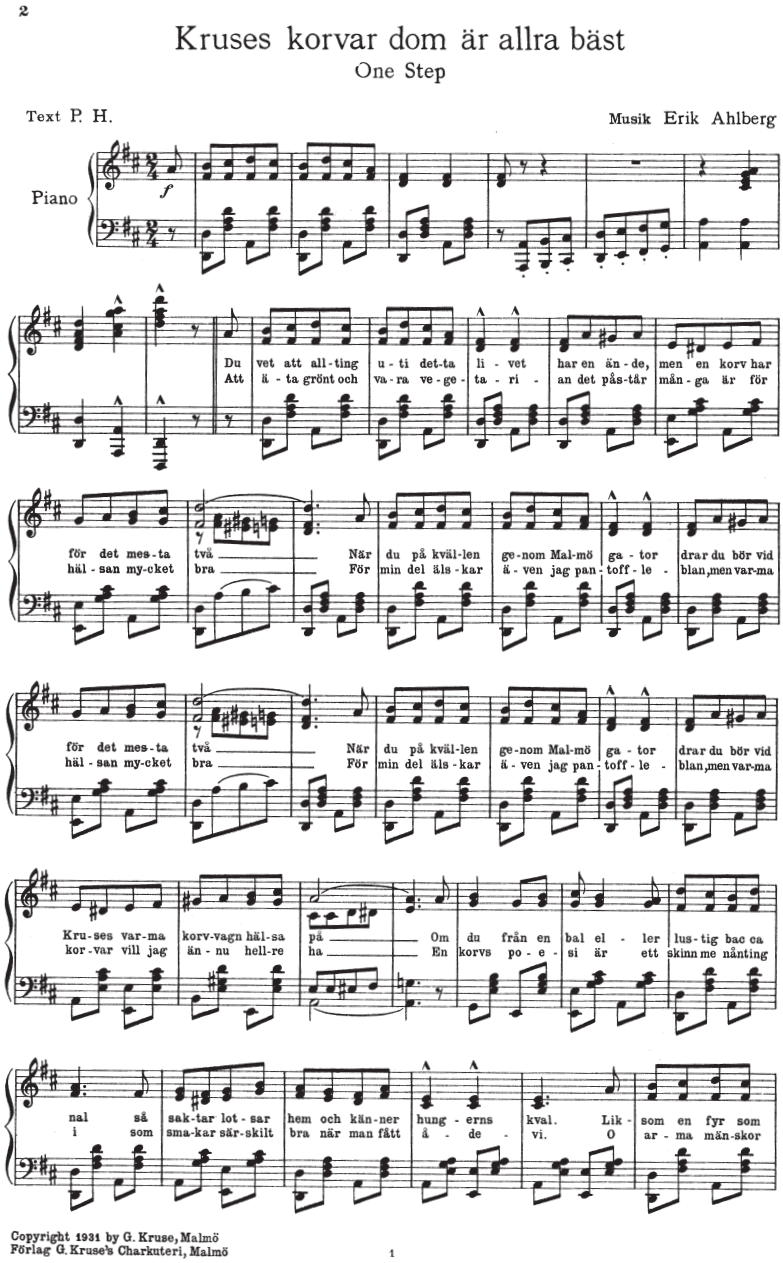

Här ovan kan text och noter till låten om Krusekorvarna avnjutas, Förläggare 1931 var G. Kruse´s Charkuteri i Malmö. Kompositören hete Erik Åhlberg och textförfattaren P.H. Var så goda och sjung.

publiken till de inledande danserna i den ljusa junikvällen. Vi var där inte för att dansa – det gud förbjude –utan för att titta och lyssna. Med näsorna tryckta mot glasfönstren stod vi bakom orkesterburen och beundrade ”Lasse Trumslagares” habila hantering av sina trumpinnar. Han var vår idol och Gene Krupa.

Och i våra nävar kramade vi v e c k o p e n g e n, en femtioöring med Gustav V:s namnchiffer. Vad allt kunde man inte få för denna enorma summa! Först och främst en korv av gigantiskt format (25 öre med bröd) från Kruses vagn vid entrén och sen ett Divachoklad (10 öre) med inneliggande filmstjärnefoton (O Tom Mix! O Ken Maynard!), två kärnkolor (10 öre) och en kokosbulle (5 öre).

Men korven var viktigast och s k u l l e vara av Kruses fabrikat, annat dög inte. Söder om landsvägen befann sig annars mitt emellan Höllvikens dansbana och Furet en kiosk som sålde varm korv från Lars Jönssons charkuterifabrik i Malmö. Men d e n sorten föraktade vi pågar och kunde hela gänget cykla förbi korvkiosken inbillande oss reta gubben därinne genom att sjunga visan om Krusekorvarna:

Kruses korvar dom är allra bäst,
de finns på bordet på varenda fest –

- - -lät det med en refräng som sjöngs från musikestraden på Höllvikens dansbana och som dansades till onestep. Detta var poppis, ty varm korv var i tiden och ännu något av en nyhet efter sin debut i Malmö 1929, då den av MYNDIGHETEN fått nådigt tillstånd ”att saluföras från vagn eller stånd”. Ja, den varma korven hade på den tiden nästan rang av hamburgare.

Och på motstående sida kan text och noter till denna den varma korvens lov avnjutas.

Men tillbaka till dansbanan. Aftonens första danser var marscher, däribland den av oss älskade *Florentinermarsch*, och kallades ”köror”. De var gratisdanser och utnyttjades mest av flickorna som ville visa upp sig inför kommande övningar.

Vid borden runt rotundan satt f a m i l j e r n a och smuttade på kaffe och läsk, övervakande sina dansmogna telningars förehavanden på dansgolvet. Ty Höllvikens restaurant var ett anständigt ställe åtminstone till ca kl 22, då familjerna – likt prästen på bröllopsgillet – drog sig tillbaka och lämnade fältet fritt för mera backantiska övningar.

Men midsommaraftnar kunde familjerna stanna längre och bidra till det myllrande folklivet. Då hade lövmajade lok dragit långa tågsätt med tusentals människor till

orten. Landsvägen mellan Höllvikens dansbana och Furet förvandlades till något av ett dammande sydskånskt Broadway, och som en reminiscens av vinterströgandet på Södergatan i Malmö drog ett stråk av människor mellan de båda danspalatsen på jakt efter lämplig nöjesarena och partner. Var h a n eller h o n här eller där? Skulle man dansa foxtrot på Restaurangen eller hambo på Furet.

❧

Men – som sagt – vanligtvis lämnade familjerna dansbanan vid 22-tiden och detta till stor lättnad för mej och vännen Bertil Åkesson som ville vara i fred för granskande blickar. Särskilt besvär hade Bertil med en släkting – en kriminalkommissarie – som under familjens uttåg brukade stanna till och peta på honom med sin käpp och ställa obehagliga frågor med rutinerad förhörsstämma. Den gubben trodde vi oss förresten kunnat få nytta av den gången vi attackerats av Demonen i Ljunghusen. Kunde han rentav inte ha häktat den där galningen för mordförsök? Men icke.

Danskvällar kunde vi förstås inte som under vanliga dagar hålla till uppe vid borden runt rotundan, för där måste vi beställa något. Nej, nu fick vi i stället sitta vid borden för uteservering nere på den öppna platsen framför dansrotundan och flankerande byggnader. Där satt hela gäng av ungdomar i de övre tonåren, de flesta med en cigarrett i käften. Supa? Nej, det var bara några enstaka figurer som var berusade. Ett typiskt inslag i publiken var under de sista åren utbytesungdomar från Tyskland, varav flickorna ibland uppträdde i Gretchenflätor och Dirndlkjolar, ty ”deutsch muss man sein” i detta då nyetablerade Grossdeutschland eller ”Tusenårsriket”...

Ibland lämnade Bertil och jag sällskapet för att gå och spela *minigolf* på en bana bakom dansrotundan. Det här spelet hade, med början i Folkets park i Malmö, spritt sig som en farsot till diverse nöjesplatser, och det fanns anläggningar på fler ställen i Höllviken, bl a en framför Ljungbaren och en nere vid Kämpinge Strandhotell på Östersjövägen.

Men denna bana intill dansrotundan var vår favorit– och hemmabana, där vi kände till alla de 18 hålens egenheter och kunde gå igenom banan på under 40 slag. Vad vi var ute efter var dels att besegra varandra, dels och framför allt att kunna slå kvällens banrekord och därmed få ståta med vårt namn i kritad skrift på en tavla vid entrékiosken.

Vi var i det stycket som ”Mästerskytten” hos Werner Aspenström (*Bäcken*), han som

troget varje kväll kom till festplatsen för att på skjutbanan avleverera en mästarserie som skulle ge honom kvällens pokal för bästa skytte. Och han hängde sen hela kvällen ängsligt kvar runt skjutbanan för att kunna bevaka att ingen överträffade honom. Men s å äregiriga var inte Bertil och jag.

❧

Men Höllvikens restaurant fungerade inte bara som dansbana onsdagar, lördagar och söndagar utan kunde andra kvällar också vara något av en folkpark och bjuda på framträdanden av olika slag. Det var fråga om jonglörer, cykelakrobater, danspar och t o m hela teaterföreställningar.

Mycket populär var t ex kvartetten Synkopen, en sånggrupp i tidens stil och avläggare till den internationellt kända gruppen The Comedian Harmonists. Men Synkopen höll sig till en svensk repertoar och gjorde succé med framför allt Evert Taubesaker som *Vals i Gökottan* och *Fritiof och Carmencita*, båda tämligen nya på den tiden. Och av teaterpjäser såg jag genom åren en med självaste Edvard Persson i någon roll och en annan med göteborgaren John Precht.

Men nu tillbaka till den vidunderligt vackra sommaren 1939. Vi unga begrep ingenting av det hotfulla som försiggick på andra sidan Östersjöns gnistrande stränder, vi bara badade och dansade i fridfull aningslöshet.

Och så gick den sista sommarlovsveckan in.

Tisdagen den 15 augusti var vi och beundrade dansparet The Haarlem Dancers och jazzpianisten Al Andrew som den kvällen stod för underhållningen (se annons), och onsdag-lördag var jag i sedvanlig stil och dansade swing i vitskodd elegans. Och söndagen den 20 augusti dansade jag så – mig själv ovetande – m i n sista dans på Höllvikens restaurant, den dans som också utropades som ”sista dansen”.

Jag kan ännu höra den vemodiga valsmelodin tona i öronen och förklinga bland furorna i den milda och mörka augustinatten. Det var elva dagar före andra världskrigets utbrott, och omedvetna om vad som förestod sjöng vi med i den tyska refrängen (ty allt var tyskt på den tiden):

Ich tanze mit Dir in den Himmel hinein
in den siebenten Himmel der Liebe- - -

På måndagen flyttade vi till stan, på tisdagen var det upprop och på onsdagen började jag läsningen i latingymnasiets tredje ring på HAL för gossar i Malmö.

Och på torsdagsmorgonen satt jag som ”kalfaktor” hos Calle Pinne (också känd som kapten Victor Carlén-Wendels) och bevittnade hur han baxnade när han slog upp morgontidningen och läste om mötet i Moskva mellan Molotov och Ribbentrop:

”Nu har svinen kommit överens, nu brakar det snart löst”, sa han.

”Ja, kapten”, svarade jag. Och han fick ju rätt.

❧

Innehåll

Preludium med maskrosor
Sommarflyttningen 11

Vid randen av Ljungen
Sir Richard och vi 16
Sommarsöndag 1932 23
Vardagsgärningar 27
Ljungen 34
De två haven 37

Östersjövägen
En söndag på Östersjövägen 42
Mer Östersjövägen 49

Inte bara idyll
Boende u.v.a. 56
Att bo vid en landsväg 58

Mellanspel
Två somrar i Limhamn 62

Åter till Näset
Det spökar i Ljunghusen 65
Den stora kräftskivan 69

De sista åren
Gänget på Ljungvägen 78
Sommaren 1939 85

Episoder kring kyssande
Badhytter 90
Quadrilabial inhalationssmack 93
Drama i Ljunghusen 98

Postludium till dansmusik
Höllviken dansar och ler 103
Sista dansen i Höllviken 110

Sista dansen i Höllviken

dansades av författaren, då artonårig, på Höllvikens dansbana elva dagar före krigsutbrottet. ”Jag kan ännu höra”, minns han, ”den vemodiga valsmelodin tona i öronen och förklinga bland furorna i den milda och mörka augustinatten:

Ich tanze mit Dir in den Himmel hinein
In den siebenten Himmel der Liebe- - - ”

Dessförinnan har han berättat om sin uppväxt i Höllviken under somrarna 1931-39 alltifrån pojkårens stridsvagnsbyggen, fotboll och knivspel fram till tonårens första trevande försök i kyssbranschen. Och genom skildringen lever och andas Höllviken, ”detta underbara trettiotalets Höllviken med sin sparsamma bebyggelse, sina talldungar och sin väldiga ljunghed som ännu i orört majestät bredde ut sig mellan de två haven.”

Känd som tecknare och kåsör i Sydsvenskan har Anders Carlsten illustrerat boken med sina egna teckningar och foton. Av honom har – förutom ett stort antal läroböcker i biologi och naturkunskap – tidigare utgivits:

Vid Valhalls julbord satt Oden dyster.
Burleska verser om en fornordisk brakskit, 1987.

Carlstens kungar.
Ett porträttgalleri på vers. Serie i Sydsvenskan 1988.

Bessie och några till. Kåserier kring djur, 1991. (Talbok 1992).
”Dråpliga historier om möten med djur”
Hans E Sköld i TA
”Boken är trivsam och underhållande, välskriven och lättläst”
Anna Hemdal i Bibliotekstjänst

Fjorton år tror jag visst att det var. Min skolgång i Malmö 1928-42. Elbogen 1996.
”Man har mycket roligt åt Anders Carlstens skolerinringar”
Ragnar Gustafson i Sydsvenskan
”En läsvärd kulturhistorisk resa”
Ulf R Johansson i KvP

Kulturföreningen Calluna
V. Mölledalsvägen 18, 236 34 Höllviken
ISBN 91-973465-1-9

Kulturföreningen Calluna
Då och nu på Ljungen